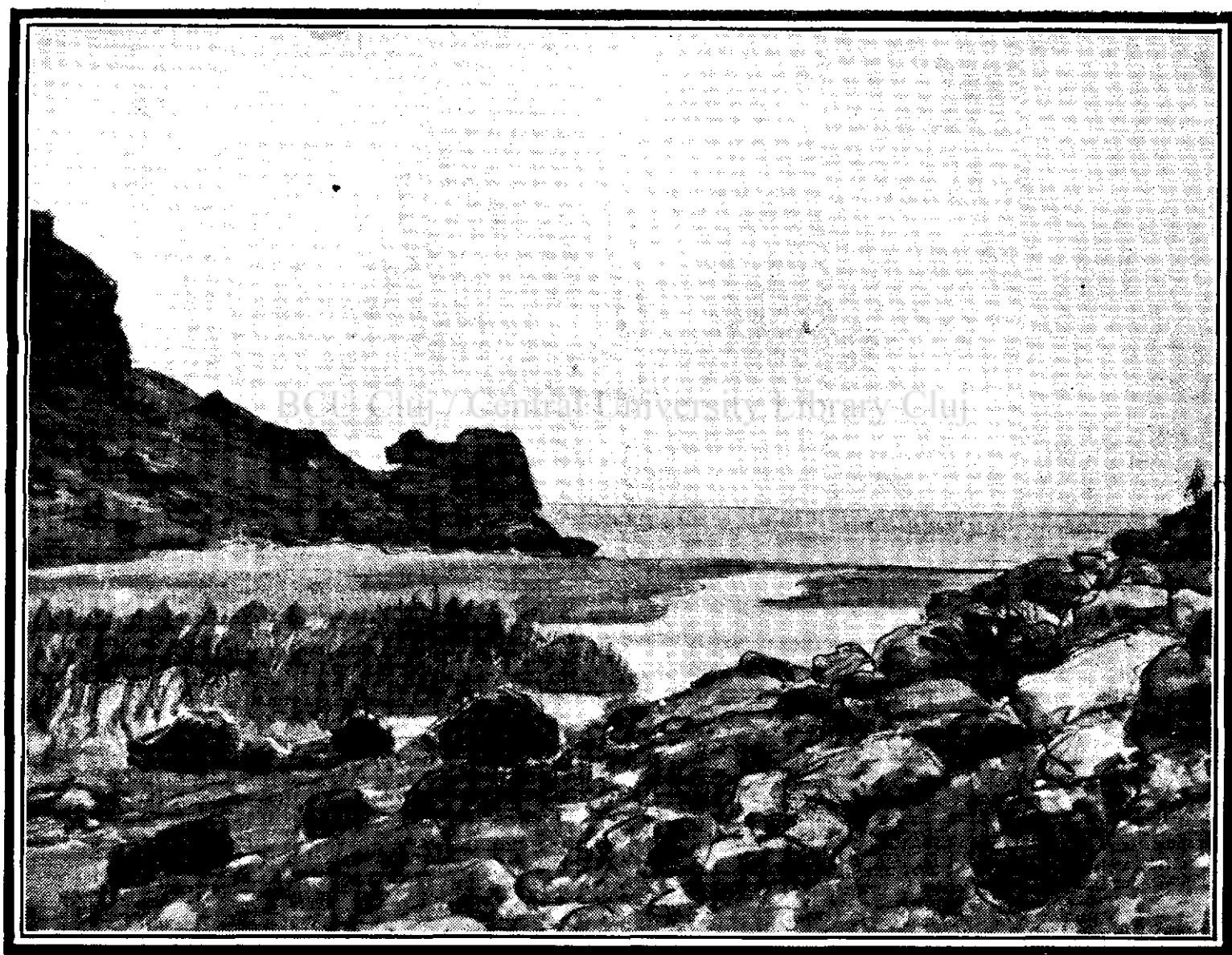

UNIVERSUL LITERAR

RODICA MANIU: PLAJA BOLOTA, CALIACRA

In acest număr: SARMANUL KLOPȘTOCK, CAMIL PETRESCU, F. ADERCA, MIRCEA GHEORGHIU, SCARLAT STRUȚEANU, ELENA PROTOPOESCU, IUL GIURGEA, GEORGE DORUL DUMITRESCU, RADU BOUREANU, MIRCEA ELIADE, ION BAILA, ILIE ALGAZI, GEORGE DIACU, B. CECROPIDE și N. N. TONITZA.

An. XLIII, No. 14.
3 Aprilie 1927.

Lei 5

Povestea voevodului Mrejer

SFAT

Spun slovele cerului :

Spun slovele albe de-argint măicuță,
Că țara așteaptă o mână de criță.
A scris Dumnezeu pe văzduhul albastru,
Cum scrie'n chilie un gârbov sibastru.
Cu-o pană de găscă pe-un vechi octoich.
Spun slovele cerului :

Din vale de Dunăre,
Gânduri de răpunere,
Albe stau turbanele,
Albe iataganele,
Ochi de lup îndeaptă Leahul din spre Riga,
Crimul și Ardealul împletește veriga.

Arată-mi măicuță cărarea cotită,
Prin munții cu jnepii roșcați și uscați.
Acolo, prin ferigi fâsnește isvorul cu apă vrăjită,
Hai, spune-mi măicuță bătrână tu poate că ști,
Poteca de piatră spre apele vii.
Cu ciutele negre cu ciutele roșii
Din șipotul alb aș sorbi,
Ș'n mine-aș primi :
Putere ca urșii bătrâni din bârloage,
Putere de lupi cenușii pitulași prin viroage,
Săgeată de șoim printre gene,
Și'n vine albastre
Tot sângele roșu al vulpei viclene
Să port tăinuite puternice ghiare,
Ca'n scaunul Țării să nu mă urc eu
Ci Țara cu munți și cu fiare.

BATRANA DESCANTA

Sub cele șapte stele ale carului mare,
Mama Mrejerului își spune vrăjile
Cel din urmă cocș a trâmbișat în depărtare.

La răspântia drumurilor albe și mari,
Cari își protptesc ca o cruce vârfurile'n zare,
A scris un cerc roșu cu sângele unei mioare.

Noaptea o prinde în brațe nevăzute și reci,
Și bătrâna strigă infiorată în tăcerea albastră :
Duh nevăzut, aripat, prin văzduh unde treci ?

Albelor iceloz, suratele stelelor,
De om nevăzute de soare nebătute.

Cum am rotit ăst roșu cerc de voie bună,
Venii vârtej alb sub ninsoare de lună.

Duce-mi-se pruncul acolo unde gâșteri veninați,
Stau pitulași, și-s otrăvuri în aurite pocale,
Unde spre scaunul țării duc trepte de jale.

Urziți-i albelor din raze de lună o za,
Și muiați-o în isvoarele vrăjite,
Fierul săgeții să nu treacă prin ea...

Tot strigă și ceartă bătrâna duhuri nevăzute,
Și în urmă cu urechea așintită adastă,
Dar toate rămân făcute sub taina albastră.

În urmă, noaptea a prins treptat să albească,
Stelele pe țarie mai slab să clipescă,
Și lacrimile Domnului pe ierburi să scolipească.

Primul cocș l-a presimțit pe Zorilă în depărtare,
Dar mama Mrejerului tot își spunea vrăjile,
Sub cele șapte stele ale carului mare.

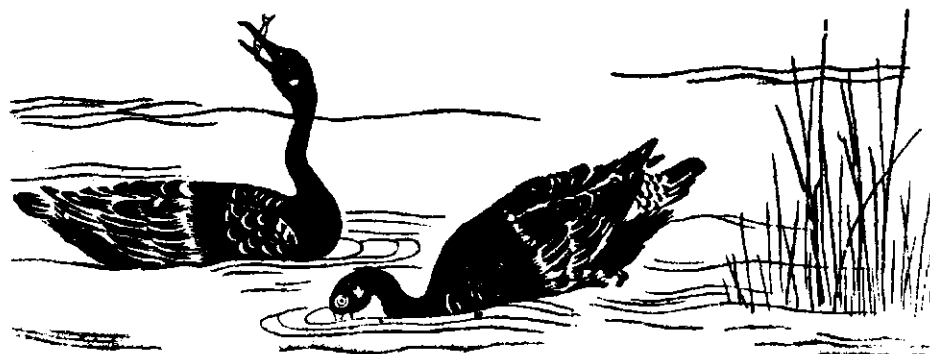
DRUM DE SEARA SPRE SUCEAVA

Un buciom s'a stârnit prin munții sinelui,
Și moare cu apusu'n largul zării
Dar altele se nasc și'n văi răsună goarne vii
Răsar pe culme baci cu sarică mușoasă
Și cată lung pe drumul țării.

Și văd ciobanii'n drumul alb ca șipotul de lapte
Așa de parc'ar fi alai domnesc în rânduri miel
Schimbat într'o armie de furnici
De vrăjitoare noapte.

Iar cei din văi văzând cum prin frunzare
Răsar ciobanii ce păzesc mioare de zăpadă,
Au chiotit prelung : uhuu ! priviți pe goluri,
Cum au țesut și urșii din bîrloage să ne vadă.

RADU BOUREANU

Păcatul fecioriei

de SARMANUL KLOPȘTOCK

S'au întâlnit și s'au iubit, jurându-și solidaritatea responsabilității reciproci-tății culpabile a fructului oprit, în „Parcul Libertății“.

Anușa era împachetatoare la „Confiserie Renaissance“ — Căliman student la clasa de oboe, trombă și armonie a Conservatorului de muzică și artă dramatică.

Se adorau așteptându-se convingși.

Convingerea așteptării era în funcțiune ne — pentru Anușa — de evoluția unui destin mai puțin economic ca acela pe care îl îndura cu amărăciunea copilului nimănuia, printre cristalele bomboneriei și care avea s'o așeze decamdată, premieră într'un reputat magazin de mode și confecțiuni cu salariu fix și eventual și cu participare la beneficiu — pentru Căliman, studentul dela Academia de muzică — în funcția aceleiași evoluții tot pe atât de îngăduitoare și de promițătoare și pentru el ca și pentru mireasa năzuințelor lui, ca unul ce își trăia și el ca și ea, martiriul copilului de pripas, prin sălile melodioase ale facultății de note muzicale și de unde, „probabil“, avea să fie cândva chemat să-și plimbe într'o bună zi, iscusita lui baghetă peste capetele a patru zeci de profesori dintr'o vastă orchestră occidentală.

Anușa era suplă sfioasă și cuminte.

Șorțul negru sugrumând-o până sub bărbie îi părguia florile de anemie din obraji. Pe piepul scurs, fulgera un Krist de aluminiu. Târziu noaptea, sus în mansarda ursuză a cofetăriei, se închina îndelung icoanei „Bunei-Vestiri“, și intra grăbită în pătură, scoțând de sub căpățul rece „Greșala Abatelui Mourett“ a lui Zolla.

Călimban era mai plin.

Un pardesiu cadrilat peste care cădea umbra obosită a unei imense pălării, îi da un aspect de zeu al boemiei, împastibil de nemernicia dimprejur, hrănit cu visuri, și dispus ferm să facă în orice moment din împachetatoarea Anușa, o regină!

Se întâlneau seara, după lăsatul obloanelor dela „Renaissance“, — vara, prin grădinile patriarhale ale suburbiilor — iară prin lăptăriile ospitaliere cu baur pușini și cu regim lactat.

Și iubirea își vedea de drum, crescând în speranța unei cununii — Anușa apărându-și cu ferocitate cinstea printre mesele cofetăriei dela care i se adresau oferte „fabuloase“ — Căliman ștergând din memorie toate idilele apuse în neșansa vremurilor de puerilă nesocotită amoroasă și încrustându-și în minte numai imaginea crăiasei dela „Renaissance“.

Anușa iubea pentru întâia oară — Căliman pentru ultima.

Zestrea Anușei era virginitatea — aceea a lui Căliman, bagheta dirigentă.

În revărsatul unei suave desprimăvărări, când pământul își leapădă crusta ghețurilor, când privighetoarea înnebunește din amor și când pe morminte zămbesc, printre zambilele reînvierii, lacrimile morților, Anușa și cu Căliman s'au învoit să iasă la câmp, sufocați de convenționalismul stereotip și searbăd — l orașului care le înăbușea splendoarea dragostei.

Au poposit într'o pădure.

Mierlele îi spionau din crăci și ochelarii de foc ai unei locomotive care își

tăra povara de oșel prin apropiere, îi invidiau prin lentilele lor aprinse.

Atunci au mers în inima codrului.

Dela mugur până la vultur, toate viețuitoarele pământului fecundau inamorate.

Și Anușa ca și fecioara Albina a lui Zolla se prăbuși din senin, pe grunzul lui Căliman, cerându-i ca și Abatele Mourett, răsplata cinstitei adorațiuni. Dar Căliman ocolind greșala preotului, povățui pe Anușa să-și păstreze fecioria până în vremea sfintei blagoslovii a arhierului care avea să-i unească pentru totdeauna — crima violului repugnându-i cu înviersurare!

Și eșiră într'un târziu, din inima codrului, cumiți.

*

Într'o seară, după lăsatul obloanelor dela „Renaissance“, la înmăruțoarea personalului, premiera cofetăriei observă misterioasa lipsă a Anușei.

Oboistul Căliman, a adăugat grabnic, la oboseala boemiei, doliul dezolării acestei întunecoase disparițiuni.

Într'o dimineață scânteitoare de primă vară s'a strecurat pe partea deschisă a unei catedrale. Într'un confesional se spovedea o fecioară, într'altul, un inamorat. Egumenul vorbindu-le, a înălțat privirea spre sfânta fecioară, ale cărei tălpi se încălzeau în văpaia unei făclii aprinse.

Atunci Căliman ca și Abatele Mourett a cerut sfintei fecioare să-i înapoieze iubita. Dar sfânta fecioară continua să se dogorească impasibilă la jarul lumânărilor. Într'un timp catedrala s'a golit și izbăviții de Dumnezeu s'au împrăștiat mirosind însetoșiți, petale proaspete de foi de nuc. În stradă s'a ivit Anușa. Purta în ochi cearcănele insomniei și în sân

urmele decăderii! Krist nu mai fulgera pe șorțul cofetăriei „Renaissance“ și Căliman încremeni în pelerina lui ecosaise, implorând-o ca și Abatele Mourett pe Albina lui Zolla să i se dea de data asta.

Anușa cedase primului întâlnit inoportuna virginitate care o îndepărtase de lângă Căliman și acuma îl căuta. Anușa duse pe Căliman apoi în adâncul codrului, reconstituind, acolo viziuna fiarelor, scena ofertei Albinei lui Zolla.

Și într'un timp, întinzând frenetic brațele spre ceruri, ca într'o supremă și rigidă ispășire, rămase multă vreme așa, mătăsind codrului păcatul fecioriei!

Dar studentul Căliman trăi din nou aceeași ucigătoare repugnare din vremea când Anușa îi oferise virginitatea și pe care acum nu o mai avea.

Și Căliman îndepărtă din nou pe Anușa.

*

Muzicantul Căliman și-a pierdut urma.

Mai târziu, la cancelaria conservatorului s'a aflat că „Maestrul Căliman“ adună fantastice succese pe coasta Rivierei cu un Stradivarius din lemnul căruia „se zice“ că a fost cioplită și vioara lui Paganini!

Seara târziu, când vacarmul orașului desfundat de plesăștiți chiolhanurilor de noapte, umple de pârae, de râuri și de fluvii ulițele de unde apar afluenții acestei imense scurgeri de suflete pentru ca, topindu-se unele în altele, să înseileze marea de capete care plimbă timerețea, corupția și uitarea de sine de la o margine la cealaltă a pământului, trece imperturbabilă, superba preferată a serei, în dezesperarea și umilința curtezanelor de rând — pentru dezesperarea și umilința acoloraș curtezani, de rând.

Este Anușa fosta împachetatoare dela confiserie Renaissance.

SARMANUL KLOPȘTOCK

G. ZAMFIROPOL: NATURA MOARTA

Jurnal Basarabean

— FRAGMENT —

Se gândește, că-i tare târziu și papa nu mai vine!... Culege în două degete florile cernute de vânt prin căni, pe masă, în coșulețul cu lipie; își toarnă ceai, mușcă în silă o bucată de pâine unsă cu miere și ascultă!... A treia oară, când o auzi și pleacă!... Altfel, pierde ce-i mai frumos pe Haruzina — și-ar fi păcat!... Aseară, Leolca i-a spus de câteva ori, până au ajuns acasă: — să nu cunva să întârzie, la șapte cenzuri, în colțul Zemstwei!... Pe acolo trec în fiecare seară; amândoi frumoși, cu ochelari și cu haine gris... sunt români, a întrebat Maruska pe madam Capriș, gazda... Unul trebuie să fie „poet”, strașnic seamănă!... Și biata Lolicica, de când o fi așteptând! Singură, îi e rușine să răspundă și românește, șa de puțin știe și rău!...

Pe la porți se strâng corurile de fiecare seară. Balalaica, impoponată cu panglici, dă tonul și în noaptea răcoasă ce se ridică liniștit din hășișurile Nistrului, cântecele cu dor de stepă, plâng din versurile lui Kolow, ține isonul căzăceascăi dela alte porți și plescăitului de semințe.

La restaurantul „Carpații Români” — „locul de întâlnire al elitei, regățene” — în dosul ulucilor împânzite cu verdeață, valsurile demodate și polci din vremurile bune șterg o clipă plictiseala celorlăși zile și nopți.

Pașii se încetinesc în cadența tambalului, iar privirile strecurate sub adăpostul mâinii, printre frunzișul viței sălbatice, întârzie dornice...

Violonistul, în haine negre, cu gâtul frânt pe pântecul viorii și cu privirile duse; mese albe, rânduite printre hârdaele cu leandri; sticle aurii, altă verbă, altfel de porți și mai cu seamă, alte bucurii... Nu este aici nici samovarul, nici armonica și nici semințe de floarea soarelui prăjite.

De altfel, o grădină de vară sărăcăcioasă și pustie peste zi; numai Sâmbăta și sărbătorile zumzuită de cei care nu-i poate lua nimeni la garnizoană, când se prelungesc chefurile fără păs, până după miezul nopții.

Lăutarii cântă pe uas „ăă-ul”, și „ăă-ul” amorului pribeag și al glonțului cu moartea la minut lungindu-și gâtul, spre masa unde sosesc mai des sticle aurii...

În toilul verii, chelnerii poartă cizme de iuft, haină neagră și creion chimic după ureche; neîndemânatici și blegi, nu știu românește, toamai ca să te poată înșela la plată.

Bufetul, așezat în fund, sub lumina roșatică a două lămpi cu benzină, din stradă, îndemn și privește frumoasă ochilor: sardele „Robert” împănate cu măslina și felii de lămâie; măslina, câte cinci prinse dealungul scobitorii, cognac „Naville”, salam de Sibiu, zacusca, și ridichi de lună, — fiecare își are prețul scris cu cerneală violetă pe un cartonaș deasupra farfuriei; iar în colțul din stânga, lângă panerașul cu dumcă-turi de pâine, ca amafura, citeț, spre vâzul tuturor, liniat în tuș negru:

„Este absolut interzis a se muia cu pâine în zeama aperitivelor”...

Domnul Butnaru, patronul, cel dintâi împământuit pe țărâmurile astea, a învățat rusește, strânge milioane, și în fiecare seară — deprindere dela lași — cu ochii în patru „obscurvă” băeții... În spatele raftului cu bunătăți, doar capul

i se vede de la un colț, la altul, mișcat parcă de un resort; privirile îi sunt veșnic așintite la intrare; fără să le clinească, între două zâmbete, înjură în șoaptă chelnerii, surâde, salută cu, sau fără pocon — după mușteriu și după greutate...

*

Trenul sosește de două ori pe zi, cu vești noi dela Chișinău și cește proaspăt dela Galați; din când în când, ziare cenzurate, apoi, o masă de nuc fără un picior și patul cu tablă albă, noni-nouțe urcate la Bolgrad, dar ajunse aci după cinci luni de drum, impestrițate cu chitanțele precăderii...

Pe peron, totdeauna doi slujbași, cu șepci roșii.

Unul precipitat și demn, negăsindu-și loc de la mașină până la vagonul poștei; celălalt, mai mare în grad se vede, ras proaspăt, cu mâinile la spate, flacăra distrat o română și pe furis, aruncă priviri repezi pantofilor acajon, făcând lună.

Domnișoara Șurca, sau Molca, sau Farula (cu greu le poți deosebi, căci sunt identice) încă din mers, pe ultima treaptă a vagonului, își sărută rând, pe rând, neamul, venit s'o întâmpine... A fost la niște rude, în Iași, să facă băi, și toamai de acolo, sosește singură, — „închipuți-vă”!...

Mai departe, lângă maldărul de carbuni stinși, câțiva hamali — veșnic fă-

ră lucru — stau de vorbă cu femeile de sub umbrar, unde și vara se vinde ceai cald și covrigi fără susan.

Somnoros, soldatul de gardă, și-a uitat drumul dealungul vagoanelor și crăița uscată la chipiu, — râde tâmp unui cap încârlionțat din tren; — iar la etaj — are flori în coș și brațele încruciate pe tocul ferestrei — cu sigarață, nevasta șefului de gară.

*

Zile și nopți se scurg meru, aceleași și aceleași, fără de nici o schimbare — „numai de cea a străinilor, care se duc și vin, cum se duc undă Nistrului, și cum vin pasările care din nou au să plece — (la un pahar, ca din Biblie vorbește părintele Drăghici) — dar verile, pe aici, la noi, rămân așa cum s'au pomenit de când lunca, și iernile și primăverile, așa cum le-a întâmpinat și Ștefan Vodă, în iureș spre Cetate, unde grabnic, cerean „ismenarii” pesches... Știa el, mai bine decât noi, cum și cât de grabnic să le alinte dorul sufletului”...

Toamnele își prelungesc frumusețea, cu zile calde și cu nopți din ce în ce mai lungi, până la începutul lui Octombrie, când începe tăcântul ploilor fără de sfârșit.

Monoton și uniform, la fel cu toaca dascălului Ionică, curg neîntrerupt, zile și nopți, burnițele cicăitoare.

Rar, la săptămâni odată, soarele dă la o parte, cu un ochi somnoros, capătul de perdea al norilor, și diaspore dealul Borisovcei, razele-i eliberate și parcă noi, înpurpură anemic o latură a orașului.

Fiecare adiere de vânt plimbă dea-

RODICA MANIU: LA OGLINDA

Arta cinematografului

Din Paris vin ecouri tot mai numeroase despre succesul filmului german „Variétés”. Sunt unele simplu senzaționale: un domn s'a sinucis în sala de spectacol pentru că a recunoscut în amantul ceranului pe Warwic Ward care, și în viața de toate zilele cuceritor, îi sedusese nevasta cu un an, doi, înainte. Sunt altele însă care merită să fie comentate, căci sunt criticile cele mai autorizate din reviste și ziare, asupra valorii filmului.

Trebue să spunem din capul locului că în Franța (Mercuria există o critică anume destinată cinematografului. Pagini analitice despre această artă, apar în revistele cele mai serioase ca fiind literatură (Mercur de France are rubrica introdusă încă de acum câțiva ani) și în toate gazetele. Curiosă e constatarea că pe câtă vreme cronica dramatică propriu zis, critica pieselor de teatru, e în legătură cu ghișeul administrației și opiniile analitice sunt dozate cu linia și centimetrul, critica ecranului e în genere independentă, vioacă și, în mic, autoritară. Cauza trebue căutată probabil în faptul că această critică neavând aici o influență asupra publicului, căci nimeni înainte de a se duce la un film, nu citește o dare de seamă despre el, nu prezintă interes comercial pentru întreprinderile cinematografice, și acestea nu se simt obligate să plătească dări de seamă. Publicitatea caselor editoare și de locație, pe urmă e canalizată în altă direcție: în revistele de specialitate. Experiența arată că antreprenorul unicului cinematograful dintr'un mic orașel de provincie nu citește toate gazetele ca să știe dacă „să programeze” un film. Specialist el urmărește publicitatea începută înainte de turnare chiar, din revistele anume destinate filmului și criteriul lui e numele vedetei sau al regizorului.

Critica ziarelor și revistelor e deci — ca să revenim la subiect — destul de independentă și ca la orice început de carieră, pasionată. Discută cu zel despre însăși condițiile acestei noi arte — raporturile ei cu simpla fotografie, cu lite-

ratura, cu teatrul. Problema principală pe care și-o pun toți cei care discută, este fixarea momentului când filmul încetează să fie reproducere fotografică pe deoparte și când încetează de a mai fi un simplu aparat de vulgarizare al literaturii, devenind el însuși o artă creatoare. Numeroasele „adaptări” au produs mari frământări în conștiința celor cari se pasionează pentru cinematograful, mai ales că n'au lipsit și protestările indignate ale scriitorilor de văz și oamnelor de cultură împotriva mutilărilor la care au fost supuse, de către întreprizii speculatori, capodoperele literaturii universale.

Orientarea tuturor e însă cu deosebire dificilă. Ca și pictura, ca și sculptura ca și literatura curentă, arta fotografică însă și-a atins o superioritate tehnică, menită să seducă publicul prin ea însăși. Un simplu luminis de codru, pe munte, un simplu țărnam de mare reușit fotografiate sunt o adevărată bucurie a ochiului și asta a constituit o pseudo-resursă a primilor regizori. Drumuri lungi cu plopi, apusuri de soare, nori călători sunt elemente la îndemână oricărui începător în ale regiei cinematografice și numai la noi autorii atâtor neferice încercări de „realizări” naționale n'au ajuns nici măcar la acest grad inițial de dezvoltare. Mai târziu au început să se speculeze efectele maselor și volumelor în fotografia cinematografică. O adevărată școală germană a cunoscut mari succese cu acest procedeu: armate care defilează, cavalcade formidabile, populații în revoluție (cu „100.000 de figurații 50 de mii de cai, etc.”). Procedeu a făcut școală chiar în lamentabilul nostru teatru și astfel vre'o doi ani de zile ne-am trezit cu „cele mai extraordinare capodopere ale teatrului mondial Thebaida și Mesterul Manole” în care spectacolul pornea dela figurație și utilaj scenic. Când a progresat ca să zicem așa această „artă” a început să caute efecte speciale optice: jocuri de artificii și serbări de noapte fotografiate, perspective de becuri electrice în întineric etc. Ba unii regizori mai pretențioși au început să copieze din tablourile celebre. Cutare castel din Evul Mediu a fost reprodus după tabloul celebru care i-a păstrat infățișarea. Intr'un film venețian am văzut tablouri de Tizian transformate în adevărate tablouri vivante. La noi Glafira avea un asemenea castel, pe care îl infățișa sub razele amurgului sub furtună, în noapte — cu efecte de lumină, purtate în fugă pe scări, cu un ultim decor de lumină de lună, declarație de dragoste și iubire, care vrea să fie cinematograful, și era numai fotografie.

Era deci o părere generală aproape, între cei care judecă serios că până acum cele mai reușite filme nu pot fi considerate ca opere de artă cinematografică și cinematograful însuși nu poate fi socotit ca o artă aparte pentru că nu are efective de realizări proprii ci pare mai curând o industrializare a fotografiei, literaturii și picturii — adică o vulgarizare. Iată însă că acum toată critica străină e de acord că „Variétés” filmul înscenat pentru Ufa, de regizorul Dupont înseamnă cel dintâi moment de artă cinematografică, că de aci încolo un film cel puțin, poate fi socotit ca operă de creație nu de pastişe. Și trebue să se țină seama că au fost încă destule filme care au impresionat profund publicul și chiar lumea intelectuală. Dacă nu ar fi să amin-

tim decât La Roue, Niebelungii sau faimosul cabinet al d-rului Caligari, dintre cele care au dat asalturi violente porților artei.

E neîndoios că o comparație se impune, menită să lumurească poate, cât de puțin din procedeele cunoașterii plastice. Opera nu e totuși ușoară. Chiar faptul că scriitorul acestor rânduri a văzut de patru ori în întregime filmul Variétés și părți din el în fiecare zi cât timp a fost frecventat e prea puțin pentru o analiză temeinică. E adevărat că eliminarea din discuție a Niebelungilor și a Cabinetului Dr. Caligari e un fapt mult mai simplu. Tot filmul nu era decât o traducere în ilustrații a celebrei operei. Toată greutatea cădea pe cele oferite privirii. Intenția de a ilustra era așa de evidentă încât filmul suferea deformări în gustul imaginației curente, care-l făceau să se apropie de un alt film de succes comercial: Monumentalul indian.

Cu Cabinetul dr. Caligari era altceva. Filmul acesta însemna o reacțiune. O reacțiune împotriva terre-à-terre-ului în film, încercarea lui de-al revoluționa prin... decor și prin intrigi de un ireal pueril. Ca o reacțiune împotriva naturii fotografiate autorii filmului ne ofereau decoruri fotografiate și ele.

„Variétés” înseamnă însă o fuziune de elemente care toate la un loc dă o nouă creație.

Socotim că discuții lungi mai sunt încă necesare pentru fixarea condițiilor artei cinematografice și impresia asta o avem mai clar încercând să explicăm noi în ce constă impresia de creație pe care incontestabil că o dă opera lui Dupont. Încercarea de a găsi elemente proprii cinematografului mi se pare însă neîntemeiată. Cinematograful este și nu poate fi altceva decât expresia în imagini succesive fotografice, dar arta de a doza această succesiune, de a stabili raporturi, de a face integrări plastice e arta în general care e unică în esență, ori în ce mod s'ar manifesta: literatură, pictură muzică, etc. Cinematograful pur e o aberație tot atât de mare ca și poezia pură, ca și logica pură. E adevărat că el trebue ferit de maladiile specifice oricărei discipline artistice: hipertrofierea organelor secundare și a transformării mijloacelor de expresie în scopuri în sine. Cinematograful care abuzează de fotografie e tot atât de vulnerabil ca și romanul care abuzează de vorbe goale. El trebue să devie un mijloc de expresie generală, având superioritățile lui asupra teatrului, dar mai ales inferioritățile care sar în ochi ori cui. Vă închipuiți (pentru moment?) Hamlet un film? Dar subiectul devine imposibil.

CAMIL PETRESCU

lungul străzilor pustii boare nevăzută.

Repede însă, ochiul de lumină, își trage la loc pleoapa grea de ceață plumburie și din nou, neîntrerupt, zile și nopți, săptămâni întregi gângăvesc ploile cu susurul plin de-o ucigătoare monotonie.

Din răstimp, în răstimp, târziu și rar, hurue pe Haruzina câte-o trăsură grăpofa de căscat a sergentului din colț, coș, răgușit ca în totdeauna, deșteaptă poftă de căscat a sergentului din colț, singura victorie în mijlocul pustietăților.

Peste ora prânzului și cea a serii, liniștea cuprinde orice semn de viață.

Obloanele, rând, pe rând, întunecă seara decuvreme pârția de lumină sbucniță în dreptul fiecărui geam.

Stropii pe luciul băltoacelor bolborosesc în ochiuri jucăuse același cântec — și din Tiraspol tocmăi s'aud câinii...

Pe o astfel de vreme, tot orașul știe cum s'a amărât de plietiseală, biata Raia Rozemberg, având la căpătâiu pe Traian Demetrescu și Puschin — deschis la pagina treisprezece...

(Sfârșit)

GEORGE DORUL DUMITRESCU

Dincolo de mască

Am găsit o scrisoare uitată, a prietenului Toporaș. Probabil mi-a adus-o într'un moment când eram grăbit, sau plecam, și n'am avut răgazul să o citesc. Poate am avut chiar intenția să o iau cu mine, dar am uitat-o, și uitată a rămas și la întoarcere, căci simțul de ordine al servitoarei mele i-a găsit un locușor pitit, tocmai în fundul unui sertar de birou, de unde o desgrop întâmplător, după doi ani dela primire.

Am pierdut de mult urma prietenului care-mi scrie. Dar aceasta nici nu e o scrisoare cu adevărat ei niște foi tipărite — smulse dintr'o revistă sau dintr'o carte — însoțite de câteva rânduri de introducere și tot atâtea de încheiere.

Viața ne despărțise pe neașteptate. Pe mine m'a ferecat cu lanțuri de aur pe trupul acestei Capitale, pe el un accident sentimental l-a aruncat, cum aruncă marea infuriată resturile unui neafragi, pe un țarm depărtat...

— Aveai dreptate, viața mea nu e ca a celorlalți oameni... Și cu toate acestea, are multe, foarte multe asemănări cu a lor. Am chiar în fața mea o probă; câteva pagini tipărite pe care ți le trimiț. Aci găsești răspunsul la toate întrebările ce mi le-ai pus și la tot ce ai fi dorit să știi, dar te-ai ferit să întrebi. Poate preludiu la seamănă cu motivul care a determinat plecarea mea din țară, cecace s'a întâmplat însă mai târziu, e o copie aproape fotografică:

„Cu temperamentul meu impulsiv și plin de contradicții, am rătăcit luni întregi în căutarea unui fapt, a unui om, a unui sentiment și simțeam cum se îngămădește în mine, tot mai puternică nostalgia și dorul după zărilor noastre largi, tivite cu purpură, după zălăgia exuberantă și pulsația multiplă a Capitalei noastre cu grădini înflorite și zâmbete senine, cari în amintirea mea, iau proporții de imens contrast în viața liniștită și calmă a acestui oraș ce se zburcănă înfundat, ca un gigant șantier subteran ale cărui trepidațiuni se amplifică abea perceptibil, doar în clipa intrării unui nou „atlantic“ în port...

„Da, sunt convins că în timpul acesta căutam ceva: un om, o față zâmbitoare, o mână prietenească, ceva care să mă facă să uit că sunt singur. O, tu n'ui știut niciodată ce însemnează să fii singur!

„Și într'o după amiază senină dar fără soare, căci soarele aci e oaspe rar și întotdeauna oblojit de ceața mării, mi s'a părut, am simțit cu toată certitudinea, că ce caut e aproape de mine. Atât de aproape încât e suficient să întind mâna ca să-l găsesc, să-l iau pentru totdeauna.

„Am ridicat privirea de pe masa unde se plectisea ea și mine paharul unui lichid verzui: La o mică distanță un bărbat și o femeie cu ochii albaștri strălucitori ca cerul nostru, lmi zâbeau cu zâmbetul acela plin de îndemn și sfială pe care-l etaleză întotdeauna când descoperi o cunoștință veche, căreia totuș nu i-au vorbit niciodată.

„M'am apropiat de masa lor. Ne mai văzusem. Luni întregi — la noi în țară — am mâncat la același restaurant și ne obișnuisem să ne căutăm în fiecare zi cu privirea, fără să fi simțit cu adevărat dorința să ne cunoaștem.

„Asta a fost la noi unde prieteniiile se leagă atât de ușor și se spulberă atât de repede.

„Pe urmă el a plecat, după ce s'a înșurat cu femeia aceasta, care e un import oriental în țara lui sumbră.

„Și în după amiază aceea senină dar fără soare, ne-am cunoscut și am rămas prieteni... La început am fost în casa lor un oaspe exotic, dorit de curiozitatea inocentă a femeii căreia îi aduceam atâtea amintiri din țara ei. Pe urmă ne-am obișnuit împreună, fără să-mi dau seama că pentru mine oamenii aceștia deveniseră acum o necesitate morală, o justificare a existenței mele, sau mai bine, singura legătură dintre mine și viața care înainte de ei — nu-mi oferise nimic.

„Acum sunt mosafirul lor obișnuit. M'am lipit de ei — tocmai ca o frunză udă de un corp spre care a dus-o vântul. Au trecut săptămâni și luni, și s'au făcut ani. Eu sunt mereu același, nelipsit dintre ei. Un fel de mobilă învechită. Necesitatea morală de a găsi un prieten în mijlocul acestei lumi străine, a evoluat... Nu e numai prietenia care mă aduce aici. Căci a fost — te rog să mă crezi — o prietenie mare și curată între mine și femeia aceasta, care are un suflet înrudit cu al meu. O prietenie gata la orice sacrificiu...

„Acum sunt o javră ticăloasă ce se ține după stăpânul care-l tratează cu ciomege... Ceesurile ce le-am petrecut singuri în convorbiri fecunde, de multe ori utile, mi-au vindecat rănilor aduse de acasă. În locul lor au răsărit sfioase lujerele subțiri ale unui sentiment nou care nu e numai prietenie.

„Am stat la pândă ca o fiară care-și aduldmeacă prada, și-am așteptat cu gânduri uicioase clipa când vom descoperi amândoi că nu mai suntem doi prieteni, ci bărbat și femeie care se doresc și se vrea. Presimțeam că clipa aceasta va trebui să vie și am căutat să o amân, să o evit, să fug de ea.

„Am plecat, dar a fost inutil, căci lasitatea omenească nu cunoaște margini... Să nu crezi că vreau să-mi ascund vinovăția. Sunt vinovat poate chiar mai mult decât alții. Dar lumca sufletului e în perpetu dezacord cu brutalitatea realității ce o ascunde... Viața intimă, a mea, a ta, sau a oricărui, nu e niciodată în

concordanță cu viața pe care o trăim în fața altora. Noi suntem prin tradiție sclavi ai minciunii și ne prostituăm sufletul în fața ei, și din inconștiență și din lașitate.

„De ce n'avem oare curajul nenococit de a fi întotdeauna noi înșine și în fața tuturor... Oamenii însă au curaj numai când sunt beți sau în situații psihologice anormale. Or mai bine, abia atunci sunt oameni cu adevărat când din punctul de vedere al moralei publice au încetat de mult de a mai fi. Incolo suntem păpuși, magnificențe halonate de egocentrism, sufletește sterili și răi, pe față lungeșitori și grei de platitudini sonore și sterpe.

„Dacă în seara aceea ne-am fi îmbătat amândoi, și ne-am fi biciuit obraji până la sânge cu șerpii adevărului ce ne cloceau în suflet, poate am fi evitat un chin ce ia proporții în fiecare zi ce trece. Dar, nu, era mai comod să fim lași, să ne spunem platitudini și să constințim o stare de lucruri penibilă. El, de dragul unei libertăți ce îi asigură prezența mea în casa lui, în timpul absențelor nemolivate, sau poate pentru a-și tempera remușcărilor. Eu, dintr'un condamnabil egoism și încăpățănarea stupidă de a conserva pânjeniișul de vise împânzit în jurul acestei femei, pentru care simțeam o dragoste vinovată.

— „De ce te gândești la prostii și de ce te zburciumi. Viața oferă atât de puține bucurii. Întinde mâinile și ia-le, așa cum ți-se dau. De ce să-ți torni singur otrava în pahar... Să fim veseli, să petrecem, să ne bucurăm de tinerețea asta nebună care pleacă întotdeauna prea de vreme. Să fim prieteni mai buni decât am fost până acum...”

„Cât am fost de lași, cât a fost de laș în seara aceea. Doi poltroni. Dar lucru cinstat, mi-s'a părut că și el care nu e un cerebral, era conștient de lasitatea noastră comună, căci a plecat ochii în pământ când mi-a dat mâna...

„În drum spre casă m'a apucat un tremur neînțeles... Aveam impresia că în momentul despărțirii noastre, o fereastră s'a deschis în sufletul meu, și printr'ansa a luncat privirea lui indiscretă a înțeles și a văzut totul...

„A doua zi am revenit, și nimic afară de reproșul blând al femeii, nu mi-a a-

RODICA MANIU: TERASA IN SIGHIȘOARA

Cel care trebuie ascultat

Lumină strecurată sfios prin geamuri fumurii. Oamenii își încheiau lucrul abătuiți. Și se potolea, stins, zgomotul mașinilor de cules litere. Din încăperea lungă, cu lămpi atârinate deasupra meselor — se revărsa, înăbușind, mireasmă de cenușă, de plumb topit și de gaz. Treceau copii desculți, cu sferturi de pâine în mâini. Lângă ușă, un maldăr de jurnale vechi și fâșii de hârtie. Iar la o fereastră, o floare stingheră, ca un dar neprimut — căuta soarele.

Sleiiți, lucrătorii se adunau în fundul sălii și desfăceau pachete unsurouse, și mușcau din pâine. Odihna. Se frecau la ochi și-și amintiau, poate, că în grădina a înflorit primăvara. Și poate se intristau.

Atunci s'a auzit strigătul. Ei s'au cutremurat, ascultându-l. Și au așteptat, infrigurați. Și s'au ridicat. Dar un răs prelung, i-a liniștit. Același glas. Pașii repeziți pe scări, coborând spre catul de jos, unde lucrează fete ce trupuți fragede și ochi îndrăzneți. Apoi alt glas, înăbușit de o ușă, care se închise împișă în fugă.

Fata alerga, desfătându-se. Nu-i era încă teamă. Strigase după ajutor pentru că celalt avea ochi crunți și o strănsese sălbatic în brațe. Dar se smulsesse, răzând, și năvălise pe scări. El o urmărea. Se hotărîse — și voia să fie ascultat.

Scările de piatră, umede, se sfârșesc în fața unei uși cu geamuri. Sus, se întind tipografiile. În celalt cat, încușeri cu mese lungi, în jurul cărora stau aplecate copile, împăturind coli mari de hârtie tipărită. Mai jos, magaziele. O ușă întredeschisă; saci, butoaie răsturnate și ferestre prin care se așterea, rece, lumina.

Fata a trecut prin fața atelierului — fără să se oprească. Nu s'a întrebat. Auzea pașii grăbiți și răsufllarea celui alt. Simțiminte neînțelese și dureroase o sfâșiau. Putea să se mântuie, alergând în mijlocul tovarășelor. Dar n'a făcut-o. Ci s'a coborât mai jos, spre curte.

Cel din urmă pas, iușit, o făcu să izbească zgomotos ușa. Nu se deschise. O smuci. Și se'nfiară zăbind ochii celui alt.

Sângele îi biciuia obraji. Înțelese că alături era ușa magaziei. Și băiatul se oștini s'o deschidă. Dinlăuntru, încă zămbind, fata își lipise umărul — și se'ncoadă.

Dar împotrivirea era copilărească. Ușa se desfăcu puțin câte puțin. Și trupul vânjos se arătă întreg, deodată, lângă perete. Ochi au sticlit atunci în lumină proaspătă — și ochii s'au coborât orbiți.

Fata se trăsese către fund, printre maldăre de saci. Tremura — și zămbea, totuși. Nu-și putea aduna gândurile. În svăncea sângele dureros, dar trupul îi era ostenit ca după boală. Nu știa ce să facă. Voia să strige, dar îi era teamă, îi era teamă de cel care se apropia încordat. Și îi era teamă de sine.

Clipe de tăcere. Ceasuri. Ani. Și deodată, răsufllarea băiatului o deșteptă. Înflorarea sbucni fierbinte. Trupul împietrit, împotrivindu-se. O zguduire frântă vârli pe băiat la câțiva pași. Și dinții sticlei rănjiră. Doar el era stăpânul... Cel care trebuie ascultat.

Brațele lui o înăbușară. Erau brațe de jărătece, ce-i pătrundeau în carne, răscolind tresăriri. Gemu. Pentru că trebuia să se împotrivescă. Și nu putea altfel. Nu putea striga. Privirile îi erau vrăjite și trupul tremura, ascultând chemarea unei vieți noi, necunoscută.

Încercă să se plângă. Să se roage. Dar buze infierbântate de sânge, îi striviră buzele. Durerea o desfăta. Răsufllă. Ochi îi sticleau mari, turburi. Încercă să scape, împotriva dorinții care o lătuia aproape de trupul băiatului. Și nu izbuti decât să-și frângă pieptul de umeri celui alt. Se sbătu, îngrozită de ea însăși. Pumni umezi se deschideau pe trupul aprins, mângâind. Degetele desgoliseră umeri plini și carnea turbură ochii băiatului. Mireasmă de copilă tănuită. Cea din urmă împotrivire fu înăbușită crunt. Brațe cu vinele umflate răsturnară trupul pe grămada de saci. Ochi cari fulgeră, întunecați, și ochi cari se închid.

Puterea îl îmbăta ca o vrajă. În urechi îi răsunau, fierbinți, cântări de iz-

bândă. Trupul îi tremura. Mușchii se înșerpau, sugrumați, ca în așteptarea saltului. Oasele se'mpietreau, năpraznice. Și în ochi se aprindea plumb clocoțit.

Frământată în brațe, fata aștepta cu pleoape înlăcrămate și obraji logoriți. Aștepta fără să gândească. Răsufllarea celui alt îi trezea frânturi de visuri, și amintiri din cărți ascanse în fund de cutere. Sufletul îi era sfârtecat de lumini necunoscute, cari o slăbeau și o împiedicau să se apere. O îngrozea gândul faptului. Și totuși îl aștepta, tresărind. Nu voia să i se împotrivescă. Ar fi dorit ca cel alt să-i sfarme trupul, crunt, — ca să nu se mustre, mai târziu, că n'a luptat până la urină.

Și, deodată, strănsorea de jărătece, slăbi. Ochi îi se rătăciseră. Voința se surpă, frântă. Șovăi. Trecură clipe de încordare, în suflete. Și iarăș șovăi. Se trudea, pareă, să-și cheme gândurile, să și le orânduiască. Trupul i se destrămă, dureros. Ochi îi se vestejiră. Simțiri de putregaiu, de baltă caldă sub arșiță, de must cu mireasmă răncedă — i se revărsară în suflet. Încordarea se pierdu, depărtându-se, ca o fluturare de aripă. În urmă-i rămase trupul secătuit de patimă. Frânt.

Fata s'a deșteptat. O nemulțumire piznașă îi împungea ochii. Ar fi biciuit chipul celui care își căuta, pierdut, gândurile. Il privi. Fără să cuvante, înțelese că nu mai e stăpânul. O bucurie fierbinte o năpădi. Păraie de sânge se prăvăliră, însufletind mădularele. Și corzi au plesnit, rupte de suvoială lăuntric. Și s'au frământat, răscolindu-se, strigăte ce vesteau izbândă.

Celalt, încercă s'o prindă în brațe. Dar vraja pierise. Infruntând primejdia, fata zămbi batjocoritor. Brațele, ostenite, n'au apucat decât vestmântul. Și pumni fetii nu lovit, adânc și fățis — ca o răzbanare.

Pași vioi, până la ușă. Cuvinte șoptite. Și un răs izbucnit din durere și desfătare. Râsul se amestecă, la capătul scării, cu glasuri tinere. Apoi, pieri.

Alături, nălcuirea îl obosea. O îndepărtă străngând ochii. S'ar fi spus că fata rămăsese la ușă, îmbiindu-l. Se ridică, aspru, cu fruntea răsturnată. Și privirile nu-i întâlniră trupul. O furie ce clocoți fierbinte, împletită cu abur de desgust față de el însuși — îl întărâtă. Alergă până la ușă. Pe scară — nimeni. Viața îl coprinse iarăș. Dar fata alergase, deacum, prea sus.

Se auzi răsunet de clopot izbit îndesat. Incepea lucrul. Privi în juru-i îngrozit. Apoi se prăvăli, iarăș, până în adâncuri. Și — plecând capul — ureci, sleit, scările. Voia să ajungă sus, acolo unde lumina se strecoară sfios prin geamuri fumurii.

MIRCEA ELIADE

IUL. GIURGEA

dus aminte că abia trei zile în urmă trădusesem într'un simulacru de realitate hotărârea de a avea o atitudine.

„Sunt din nou mosafirul lor, la masa familiară peste care se revărsa lumina albă a lustrului electric. El se îngrijește să aibă întotdeauna în casă țigările pe cari le fumez cu preferință. Mă întrebă ce băuturi îmi plac și-mi acordă o oră de conversație cu soția lui, în timp ce el, pe o canapea alături de noi, își face somnul digestiei.

„Pe mine însă mă chină adevărul, mă sufocă, îmi vine să urlu ca un nebun, căci nu pot suporta minciuna asta îmbrăcată în haina modestă și candidă a prieteniei. Mă dor privirile acestei femei și mă ard îmbrățișările lor indiscrete, par'că sunt cercuri de pară care îmi prăjesc trupul. Aș vrea să strig: m'am săturat să fiu „griveiu" în poarta voastră, — dar sunt laș... O, lașitatea asta s'a făcut stăpână pe toate pornirile mele!...

„Și în timp ce eu mă zburciun pe ascuns, el se trezește și se apropie de noi. Sunt convins că mă simte, mă înțe-

lege, căci îi aud glasul, ca din altă lume, vibrând domol, dar mușcător de blândeța ironiei:

— „Iară ai căzut pe gânduri; lasă, nu te mai gândi... mai fumează o țigară...”

„O, placid om al Nordului! Tu nu vei avea niciodată nici arzătoare dorinți, nici sângeroase dureri! Pentru tine totul se reduce la distracție, la liniște și la digestia ce urmează unei mese copioase. Tu n'ai suflet și nici nu bănuiești că alții l'ar putea avea...”

— „Aceasta e viața mea dragă prietene de când nu ne-am văzut. Nu ți-am descris-o eu, am descoperit din întâmplare aceste pagini tipărite și m'a izbit pasaajul cu țigările... Nu mai am nimic de adăugat afară doar de recunoștința pentru autorul lor care m'a scutit să-ți fac o descriere, tocmai acum când sunt grăbit, căci mă așteaptă „masa cu țigările”.

O strângere de mână dela Toporaș.

Criticul „Passe boules“

Oh! les barons de fer, dans leur armure de fer, avec leur cœur de fer, dans leur poitrine de fer...

Théophile Gautier

O nouă estetică, o dogmatică nouă, deci, a Frumosului de „pretutindenea“, „singură purtătoare“, neînjosită și întrupată, pipăită și transcendentă, și umană, și divină, accesibilă, și virgină, și așa, și pe dincolo, nu se exprimă, fie odată pentru vecinicie, spus, prin Babbit. Ce este Babbit mai mult decât Babbit, și ce, „Noul Laokoon“, mai mult decât „Noul Laokoon?“ Un englez și o carte. O adevărată nouă Estetică (majusculă, Inași seama!) nu se rosteste decât prin El, și la prin El tărie, întindere și autoritate, pentru a impune, pulveriza, tămădui și distribui pedepse.

„Estetica coerentă“ numai în țara Lui există, creatură exclusivă a unui creator unic, fruct împlinit, cu speciale succulente, al Misticismului real și al Realului mistic.

Neadaptații la tainele acestui Catechism și acestor coerențe, să se refugieze în ignominia lor și să respecte, priu absență și spaimă, palpitul totalului și falfăirea genialității de intu-i-țiu neee și pllastice, de ascendențe, ierarhii poadoabe și revărsări.

Și pentru ca un asemenea Psihic, fecundant, și un asemenea Fizic, armonizat în radieri și fotografiat cu pământul galbului la bărbie, să se disperseze în natură, fără de limite și fără de stînghe, riri, desființează ceace, pe de lături, și în oricât de stinse depărtări le-ar putea incomoda pornirea, ofensiva și faima, adunând sub aripi de galinacee formă, fond, emoție, analiză, punct de vedere, sinteză, bele arte și Institut.

Din astfel de iluminări, la sfârșitul drumurilor, în ultimă examinare, ușor de parcurs cu atât de agile comprehensiuni, trimise de protoctoarele duhuri ale satirilor geniale, s'au desgrădinaț, pentru cel mai mare bine și cea mai perfectă

orânduire, truismele sacerdotale, în re-torta căroră fără lasitudine, de-acuma, precum lipsit de mohor, fiecare iobănaș de slove, va descoperi călăuză, re-țea și capsula. Ceri, de pildă, desnădăj-duit, pentru a mia oară, deslegarea nedu-meririlor de care, în fața tăcerilor des-chise printre rândurile cărții de interogări, turmente și vijelii, ești, ca de tot atâtea obsesii asediat, sau cheia sarcas-mului cu premeditare închis și cu li-vrească cruzime; sau răsplata compasi-unei tale, la mânărea tășului printre plebeii apucați de panică, sub privirea de sticlă a unui implacabil Demiurg. Es-tetica panteec și cogitativă, îți va oferi, în-tr-o sentiunță, liniștea, sau, poate, într-u referat cu detalii de toată quietudinea Estetică, prin urmare, nu numai proteică dar și salutară, căci curmă, odată cu re-calcitranțe probleme de trepidantă lite-ratură, și cu dubiosul, până la ea, răs-punsurilor, și reaua digestie, somnul greu, visul cu coșmar și neurastenile incertitudinii. Să mai zicem că ritești, trecând peste consemn, pe André Gide, după cum s'a decretat și se știe, un „ăla“ cee-reee-brral, și că, în decursul unei astfel de, am îndrăzni a spune, pernicioa se lecturi, pătrund în dumneata, cu in-sinuări de încete otrăvuri dar convinse, imoralisme, nemernicii și, inactualități, de care, spre sfârșit, te simți invadat, și îmbolnăvit prin lenta lor acțiune, căreia cu doza burghezească a cumintelor învă-țăminte, desamparatul citadin ce ești, nu-i poate opune decât o maladiivă și cuțabilă supunere. Să presupunem, ia-răș, că descifrează pe Valéry, în care gă-sește curiozitatea dumnăle agitată, un prilej nou de torturi, recoltă vremelnică a unor recente postulate, iritante cu atât mai mult în crispatul lor ermetism, cu cât mai cristalin, în alveolele spirițului geometrizate, Alergi la El, la Estetica Lui. Și deținător, apoi, al Înțelepciunii distribuite într'un curs și șapte sute penăzeci și nouă de prafuri, întăbuești, (grația te-a vizitat, în fine), calmul la care zadarnic ai fi râvnit în lipsa acestui pa-naceu. Acolo, acolo, vă zic, odihna dos-ji-

tă capitole și consolatoare ca niște litanii. Acolo. Ascultați: „Frumosul nu e nici de natură propriu zis metafizică, nici de na-tură, propriu zis empirică. El nu face parte nici din lucrurile din afară de na-tură, nici din cele din natură. El este, ca să zicem astfel, la intersecția dintre lumea fizică și cea sufletească, în afară din natură, și prin partea fizică în na-tură. Frumosul în această concepțiune, — deși fizic, — nu ca fizic este simțit și, deși sufletește, nu ca exclusiv sufletește este văzut“.

Și așa. Iată con-cep-țiuinea. Iată, e cazul să insistăm, inaculata concepțiune.

Este cu puțință, dacă ni se permite să renunțăm la glumă într'un domeniu re-zervat numai șagalmicului, să fi fost vro-dată cu seriozitate cântărite astfel de părădălnicii solemne, de Balisse-ade, și de clownerii erudite? Da, desigur, de vre-mee ce, înaintea celor ce pufnesc la peri-patetismul acesta bufon, menajându-și desfătările încurajate de ingerul dolofan savant și alchimist, s'au campat ieri, și se campează azi, nu doar prunci suges-tionați de verbiajul științei lui Diafo-rus și al lui Sganarelle, dar și câteva ma-turități ponderate, cu menirea de a jus-tifica, cel puțin, ceace ele numesc o laboricasă înscilare de teoreme esteti-ce și, mai ales, o tenacitate în păreri, impresionantă.

Dar munca Sisifului ne este, cinșit, indiferentă, atâta timp cât Sisiful este un Sisif al inutilității și al efortului ne-rod.

Dar tenacitatea lui, sau Lui, dacă fi-neți cu orice chip, ne zguduie de bobote lulare, câtă vreme acest atât de poznaș Sisif, nu face de cât să mute, încăpățâ-nat ca un apostol și devotat ca un mar-tir, pietrele de moară, scoțite arhitec-turale, dela un capăt al Terrei, la celălalt.

Mai puțin înclinați la extaze de ast soi sau, cel puțin, la mențiuni atenuate, ne-am dat, ușor, în schimb, seama de fundamentul pe care se rejauzează ne-hotărnicita confiență în sine, a maestru-lui din epoele toate, această inexpu-nabilă încredere, la astfel de tempera-tură și în astfel de circumstanțe impu-doare insolentă și grosolană sfidare, în plus.

Neingăduit de golaș, cartea a prins pe funcționarul ei critic, calp la ceace de a-ătea ori numește el emoție, afor al ra-țiunii perfecționate și gângav al perfec-țiunii. I-a prins, deci, cum se poate mai nepregătit. Temerar ca Inimă-de-Leu, nu s'a declarat răzbit. Panperismu-i mintal s'a prefins în derivative, burlescu de care dispune ca un miliardar de situații comice, a deviat în capitole capitoare, paragrafe, titlaturi, însumări, subsu-mări, acolade, și subdivisiuni. El a înlo-cuit precipitatul ideilor în jurul unui sâmbure de suflet, cu rudimentul exere-scențelor de școală, adoptând gravitatea primară, schema csificată, metodologia economiilor verbale strânse sub etichetă, gongorismul (ca să ne folosim de cuvân-tul pe care, maniac, îl repetă), termenilor difuzi și doctrinei sine qua non. Pen-uria intelectuală a corespuns, la el, cu o lipsă de aproximație de astă dată, re-cunoaștem, artistică, penuriei de vocabo-lar pe care print'un instinct de conser-vare a personalității sale literare, I-a înlocuit, cu dezinvoltură de megatoipm, cu dialectică greoaie academică. Odată găsită stratagema, s'a multifurcat în mi-riade, vezi bine, de procedee, canalizate de locurile comune ale unei raționări fără suc și fără deviație, simpliste în a-parentele ei dezvoltări, în alambicările-i oțioase, și păstrându-se, prudentă, pen-

RODICA MANIU: PORTRETUL DOMNIȘOAREI B.

tru a evita riscul integralei desființări în regiuni emancipate de tirania definițiilor pe cari un teren pustiu, unde ridică neantul la puterea a zecea și extrage rădăcina vidului.

Tot ce nu încapă în mașina, tenacității critice, se respinge în numele preceptelor (alfa și omega) primordiale, de artă apolinică, ubiquă și traaa-diiiiii-țioo-naaaa-llă.

Motivele acestei critici s'au fixat, astfel, ușor, și ar putea fi simbolizate prin câteva semne și câteva noțiuni: clisă, pachiderm, odgon și cui mare sau parul din curtea jandarmeriei rurale, cu steag tricolor la vârf.

În jurul acestor ieroglife, formând Estetică, mă rog, compactă, verbul, în mii de exemplare, vânăț ca un inecat.

Dacă, conform datelor și amintirilor distincții, Gârleanu nu se cade a ființa decât ca lirico-descriptivo-neuro-vibratilo-naturalis, respectând teoria Poezicii, subtilitățile, corespondențele, analogiile, antinomiile, corelațiile, contingențele, dijungerile, sudările, separațiile, îmbucările, osmozele și cosmosul ei, Odobescul nu-și va cuprinde locul în Empireu, de cât ca descriptivo-lirico — (luați seama la nuanțe) vibratio-echilibrato-erudissimo. Zeii cad în leșin, maestrul „leur en a bouché un coin“.

Nu, grații drept, ce a făcut mai mult, o viață întreagă de critic. Maestrul, ce?

La fel și-ar fi destinat sublimul ori-când și orice ar fi fost să fie. Botanist, ar fi numărât la înființ, frunze, nervuri, firușoare de păvot. Arhitect frize și frontoane. Pictor, atomuri de pastă și ulei. Gastronom, numără, fără îndoială, boabele unui pilaf din Turcia, pe care, geograf, o detaliază în numărul capetelor ei de Turci.

Pentru că menirea-i fu critic, își culege astăzi, beat, satisfacțiile de critic. Imensă jucărie animată, se ridică, pe două solide picioare, la orizontul singurei veritabile Estetici dela Aristot la El, cu gura generos deschisă, cât un tabernacol.

Așteaptă, zi cu zi, infatigabil ca însăși Puterea, mîngile de el pregătite, ceas cu ceas; și pe care după ce le va primi, aruncate de țințași de el educații, le va restitui, pentru a le primi din nou. E circuitul idicilor lui, în formă de baloane distractive.

Jocul își are amatori în vecii vecilor dispuși la amuzantă gimnastică. Pangloss știind de timpuriu, să-și însuflețească pustulele și să facă, din fiecare, un fauatic metodolog. Aruncă unul, aruncă celălalt, aruncă toți deodată și Maestrul, benom, înghite, înghite, înghite...

ELENA PROTOPOPESCU

Artă și natură

O discuție milenară aproape, a împrăștiat în omnime păreri felurite în legătură cu raportul, în care se găsește arta cu natura.

Discuțiile acestea au urmat însă ritmul evoluției credințelor religioase.

În timpul păgânismului antic, panteismul religios al celor vechi se răsfărgea ca ideea estetică într'un punct de vedere, în care arta apărea ca o imitare a naturii frumoase (Socrate) sau ca o manifestare a divinității (Platon).

Frumusețea naturii însemna pentru cei vechi afirmarea esenței divine, sau prezența expresivă a ideilor în înțelesul platonician al cuvântului.

În epoca patristică a creștinismului medieval estetica era oarecum izgonită, ca preocupare speculativă, căci punctul de vedere teologic, oare predomina în cultura Evului Mediu, nu se putea împăca cu cercetări ce urmăreau, după părerea teologică, natura sensuală a vieții.

În timpul romantismului german, estetica descătușată de lanțurile teologice, revine la punctul de vedere străvechii, prin transvaluarea unui idealism în care „ideea“ lui Platon epurată oarecum de conținutul religios, fie el păgân sau creștin, este ridicată la rangul de element generator al unei metafizici pur speculative ce ancorează în cele din urmă tot într'un final, în care arta se acomodează gospodărește și cu filosofia pe de o parte și cu religia pe de altă parte.

Arta, religia și filosofia, apar îngemănate, în filosofia idealistă germană fiindcă izvorul lor unic este divinitatea.

La Schelling, spre pildă, constatăm, un fel de armonie prestabilită între idei și lucruri. Pentru fiecare existență noi purtăm în suflet un concept ce nu derivă din obiect în mod direct, nu e un efect al experienței, ci se găsește în incăperea minții noastre în mod transcendent. Conceptul acesta este o reminiscență de esență divină, ar zice Platon, pe care experiența nu-l poate modifica, adăugă Kant, și dacă el se suprapune perfect pe obiect, reprezentând conformitate absolută între obiect și idee, adică esența lui, efectul este estetic.

Atât în artă cât și în natură, nu forma ar avea vreo valoare, ci principiul activ, care o însuflețește. Acest principiu activ este în artă și în natură legătura între forma concretă și sufletul suprem. Frumosul natural și cel estetic sunt izvorite dintr'o origină spirituală. Fiecărei existențe îi va corespunde așa dar, zice Schelling câte o idee eternă a rațiunii infinite.

(Ueber d. Verhaeltnis d. bild. Kuenste z. d. Natur).

Cu alte cuvinte spiritualitatea această supremă are drept corp întreaga natură, iar legătura între acest spirit absolut și corpul său devine mai expresivă în artă. Prin artă pătrundem mai aproape de sufletul absolut decât din contemplarea naturii. Adorarea acestui spirit înseamnă religie, cunoașterea lui, filosofie, iar apariția lui într'un văl cât mai străveziu, artă.

Un Schopenhauer, spre pildă, ne va da în această privință o pagină unde printr'o imaginație ne va destăina în aceeași tradiție ideologică suportul miraculos artistic. „Natura“ zice Schopenhauer, „dă creatorului de artă posibilitatea de a termina ceea ce natura n'a realizat decât incomplet, sau neclar, îi dă prilejul să presimtă scopul urmă-

rit de natură, căci abia întrevăde geniul ideea în lucrurile mărunte și deodată înțelege natura...care îi vorbește parcă pe șoptite; el exprimă deodată în mod definitiv ceea ce natura nu făcuse decât să bălbăie; această frumusețe a formei omenești, spre pildă, pe care, după nenumărate încercări, natura nu putuse s'o atingă, genul o fixează în marmură; o așează apoi în fața naturii, căreia parcă i-ar zice: „Na, iată, ceea ce voiai să exprimi — „Da e adevărat“ răspunde o voce, care răsuă în conștiința spectatorului“ (Welt als Wille etc. vol. I, § 45).

Guyau grație unei reminiscențe din Schopenhauer, deși punctul de vedere estetic e diferit, va scrie:

„Artistul ascultă natura vorbindu-i pe șoptite; sau mai de grabă ca însăși se ascultă în el. Arta exprimă ceea ce natura nu făcuse decât să bălbăie și îi strigă: „Iată ceea ce voiai să exprimi!“ (L'art au point de vue sociologique, p. 82. X-ème, ed. Paris 1914).

De asemeni Bergson mult mai înrădit cu Guyau, decât va fi fost acesta cu Schopenhauer, ne va spune răspicat, că artistul se adâncește pe sine într'o operă de artă, făcând un efort de observație interioară atât de puternic, în cât e în stare să surprindă virtualul din realitate și să reia spre a completa opera, ceea ce natura a lăsat în el ca schiță, sau numai ca simplu proiect (Le rire), cap. III, p. 172, XVII-ème ed. Paris 1919).

Estetica modernă va susține, că arta nu însemnează reproducerea naturii, ceea ce alături este imposibil, ci de o exprimare a ei. Ar fi vorba, așa dar, de a se găsi echivalentul naturii prin forme naturale.

Pictorul Cézanne ne va spune, că el n'a ajuns niciodată să poată reproduce natura, dar că a fost fericit în ziua, în care a descoperit, că soarele e un lucru, pe care nu-l poți copia, dar pe care îl poți exprima.

*

Părăsindu-se în estetica modernă speculațiunea idealistă s'a căutat să se stabilească un raport între artă și natură: ceea dintâi fiind o exprimare caracteristică a celeilalte.

Cu toate acestea în genere esteticienii găsesc caracteristicul acesta și în anumite înfățișări ale naturii, ceea ce însemnează că idealismul lui Schelling, Hegel sau Schopenhauer și-a schimbat numai caracterul: din metafizic transcendent a devenit mai mult empiric. Soluția problemei este însă aceeași.

Raționamentul, care duce la această concluzie, într'adevăr e elementar, dar nu pe de-a-întregul adevărat.

Oricine poate descoperi într'o operă de artă unitatea ansamblului sau armonia, ce se degajează din varietatea multiplicității. Oricine e în stare să surprindă ceva asemenea între stringența clementelor alcătuitoare dintr'o operă de artă și coeziunea finalității în natură.

Și oricine e capabil să constate prezența unei idei fundamentale și în opera de artă și în natură, idee, pe care s'o investimânteze formele. Apoi un filosof e obligat oarecum, atunci când face metafizică mai ales, să lege cele două înfățișări, spre a degaja din ele o forță spirituală unică, arătându-ne, spre pildă, că această forță e într'u câtuva îmbrodăită în priveliștea creațiunii cor-

Toamna 'n Luxemburg...

Prin fumul de ramuri violet, apar:
Statul, în amurg,
Toamna'n Luxemburg,

Izolate'n alte
Epoci, cu înalte
Înțeleșuri... Astfel vremii noastre par,

Măști, prin cari trecutul
Mai suride, mutul,
Pentru singuratecii cu vis tîrziu.

Ce-și ascund de lume
Chinul fără nume,
De-a iubi amurgul prea de timpurie...

...Chipuri de regine
Palide și fine,
Respirînd în seară farmecul regal

De odinioară —
Straniu înfloară
Cu zădărnicia unui ideal.

O, amurguri triste.
Vrăji de ametiste —
Suflete și statui albe'nvăluiți

Ca într'un lîntoliu
Visător, de doliu —
Și o suferință dulce risipiți!...

...Căci plutește'n seară,
Cu palori de ceară,
Farmecul din urmă-al soarelui apus

Și pe statui lasă
Gloria-i pioasă,
Ca pe un omagiu celor ce s'au dus.

Luxemburg, 1926

MIRCEA GHEORGHIU

mice, iar în contemplarea creației artistice forța aceasta centrală, dacă nu e desvelită pe de-aîntregul, cel puțin e destul de străvezie.

O analiză mai deaproape a problemei ne va face poate să surprindem deosebirea fundamentală între artă și natură.

Sentimentul nostru în fața naturii nu e stărnit, grație întinderilor de substanță și nici nu răsare din numărul lucrurilor, ci din pricina raporturilor, pe care nu le putem nici socoti, nici măsura, nici determina în mod abstract. Acest sentiment de admirație nu rezultă nici din materia formelor multiple, ci din expresiunea aceluși **unu** invizibil dar omni-prezent. Nicio analiză nu ar putea să desvelească acest mister al unității. Fortele naturii sunt ca muncitorii, ce nu sunt admiși în sala de consiliu al creației. Lumina și sunetul se desfac din sânul naturii, ca trubadurii care cântă în noapte serenade sub fîreștrele

simțurilor. (Rabindranath Tagore. *Le religion du poète*, pag. 18—19, Paris 1924).

Înțelegerea acestei unități, în fața căreia ne prosternăm, fiindcă ea revelează Ființa supremă, pe care o simțim în jurul nostru și în noi înșine și căreia nu-i putem aduce decât adorația nimirniciei noastre pierdută, topită în marele tot ce ne înconjoară — însemnează că atitudinea noastră e religioasă. Suprimăm spaima necunoscutului printr-o înțelegere care să contribuie la propria noastră securitate.

În artă însă compromisul acesta este exclus. Nu înlocuim o spaimă legată în mod necesar de condițiunea umană printr-o înțelegere salvatoare.

În artă ideea fundamentală sau concepția nu are un conținut unic ca în religie, iar investimântarea sau încorporarea ideii atât de felurită în artă răspunde unei necesități atavice a aparatului nostru mental de a simboliza cugetarea în forme concrete de viață.

În faza de copilărie a omenirii abstracțiunea era o imposibilitate. Mîntea omenescă lucra atunci ca o claviatură destul de imperfectă, care trezea mase de realități înlănțuite în simbolică primitivă după un plan ce mima însuși aspectul vieții în forme ca spațiale. Funcțiunea mintală evoluând, abstracțiunea adică generalizarea devine mijlocul de cugetare ce fixează o altă structură a minții noastre. Din simbolismul primitiv al primului strat mental, elementele originare revin articulate pe planul evoluat al minții omenesti și obținem astfel în faza ulterioară o sinteză între procedeele generalizării și acele al încremenirii spațiale de pe ecranul mental al omenului primitiv.

Revenirea aceasta la rudimentele unei cugetări primare ne face să ne regăsim oarecum noi înșine și astfel din trezirea unei funcțiuni atavice, care nu mai e în mod normal în activitate — încercăm plăcerea supremă a emoției estetice.

Sinteza aceasta reprezintă raportul între concepție — generalizare — și încorporarea concepției — simultaneizarea unei succesiuni — pe care arta îl va înfățișa în totdeauna.

În natură procesul acesta nu există. Efectele naturii și ale artei vor prezenta însă o analogie, dar nu prin conținutul și nici prin funcțiunea celor două domenii, ci prin plăcerea încercată în fața amândurora.

Plăcerea aceasta e însă analogică.

Atât înfățișarea naturii unitare și armonice, cât și contemplarea artei ne vor stărni plăcerea: cea dintâi prin ool'rea spaimei de care suntem cuprinși în fața necunoscutului, cea de a doua prin realizarea unei funcțiuni primare a sufletului nostru.

Dacă însă cineva ar putea răspunde, că admirând natura n'a simțit niciodată prezența vreunei urme religioase, aceasta ar însemna că în admirația sa pentru natură a făcut o analogie, între artă și natură, de care nu-și dă seama, analogie ce nu e prea departe de o alta pe care alt cineva ar putea-o face strigînd în culmea desneșdejii de la galeria unui teatru unde se reprezintă o tragedie, că nu victima e vinovată de crimă, ci un altul, care tocmai ieșise din scenă.

În primul caz s'ar lua natura drept artă, iar în al doilea, arta drept natură.

SCARLAT STRUȚEANU

Pierre Benoit, ofițer al Legiunii de onoare, după câteva săptămâni, nu renunța să-și înșele contemporanii.

El a rămas „tânărul poznaș”, care presăra cu glume romanele sale, spre marea neplăcere a unor anumiți critici tipicari. Acum de curînd, se afla la Cairo — unii pretindeau chiar că trebuia să se însoare cu o syriană, care stătea în Alexandria — unde se plimba adesea în valea de jos a Nilului. Nu de mult a vizitat un mic muzeu arheologic la o depărtare de vre-o 60 km. dd Cairo. Tânărul egiptean, care îi slujea de călăuză îi istorisea cu multe amănunte, povestea unei carecare mumii înțepenită în bandajele sale sacre.

— A trăit în anul 2100 sau 2200.

Dar Pierre Benoit iubește preciziunea. Și fără să clipească:

— Scuzați!... Înainte sau după Iesus Christos?...

Un caporal din escorta regelui Frederic cel Mare al Prusiei, prea sărac ca să-și cumpere un ceas, obiect foarte luxos în acea epocă, purta în locu-i, o schijă de obuz atârnată de un lanț.

Regele observînd imediat această năivitate, și voind să se distreze, îi zise într-o zi:

— Caporale, trebuie să fii foarte econom, ca să-ți fi putut cumpăra un ceas!

Vrei să-mi spui cât este ora?

Soldatul ghicind gândul regelui, seccase fără a sta mult pe gânduri schija din buzunar spunînd:

— Sire, ceasul meu nu arată orele, dar el mă înștiințează în fiecare clipă, că trebuie să fii gata să mor pentru Majestatea Voastră.

— Ține, amice, răspuse regele, îndușos și încântat de acest răspuns, ia pe-al meu, așa vei putea ști și ora în care vei muri pentru mine.

Și Frederic îi dădu propriul său ceas, o bijuterie strălucitoare, împodobită cu diamante.

Pianistul englez Mark Hanibourg se afla într-o zi în orașul Dayton din America de nord.

Într-o seară, pe când se afla într'un club, unde juca la ruletă, o tânără și drăgălașe femeie, care nu-l cunoștea de cât din vedere, se apropie de scaunul lui.

— Dragă prietene, îi zise ea, sunt complet curățată. Împrumută-mi o mică de dolari.

Mark Hambourg, care fără a fi tocmai ceeace se numește sgărcit, ține totuși foarte mult la bani, răspuse:

— Te rog, să mă scuzi dragă prietene, dar mi-e cu neputință.

Se vede că te temi răspuse tînăra femeie, totuși nu înțeleg de ce te-ai teme.

Gândește-te, o să pierzi suma pe care ți-o cer, pe când dacă mi-o împrumuți, îi-o restitui mâine.

— Prefer să-i pierd la ruletă, zise pianistul, fiindcă-i mai sigur...

ILIE ALGAZI

Intâmpinări și Lămuriri

(Adaos la „Micul Tratat de Estetică”)

III. INTAMPINAREA D-LUI M. RALEA

De data aceasta avem de răspuns unui tânăr specialist, înarmat cu toate ustensilele dialecticii moderne, scafandrier în sociologie și aviator în metafizică, profesor titular de Estetică la una din universitățile țării. Cu pașaport legitim nu numai pentru gândirea franceză, dar și pentru cea germană și engleză, d. Ralea are la îndemână, oricând, chiar la ora trei din noapte, un argument smușt din raftul cel mai nebănuț al bibliotecii sale poliglote.

Nam fi simțit în d. Ralea un adversar atât de temut!), dacă ar fi fost credincios vremii sale. Destinul vrea ca d. Ralea să aperse în vremea noastră vechiul prestigiu al „Vieței Românești”, și cum tinerețea este generoasă a îmbrățișat cauza fără alte scrupule, giuvaerele cu pietrele mincinoase la un loc. În lupta pe care generația artistică de după război o duce pentru desprinderea din minereu netrebnic a valorilor estetice, spre a le pune în planul lor propriu, singurul în care își împlinesc menirea pentru care au fost create și au deci maxima strălucire — așa cum se întâmplă de mult cu valorile juridice, economice, științifice — d. Ralea s'a așezat cu fața spre vechile erori fatale, cu spatele spre adevărata sa menire.

ESTETICA. DOAMNA SUSPECTA

„E mai mult decât suspectă”, declară de la început d. Ralea, preocuparea de estetică pură într-o anumită parte a literaturii și criticii noastre. Niciodată Franța și Italia care au produs atâta artă n'au filosofat atât asupra frumosului ca la noi. E caracteristic poate faptul că în Franța nu există încă un manual complet de Estetică. În schimb în Germania lucrările și tratatele asupra științei frumosului se tin lanț, toamai fiindcă această calitate lipsind în viață se refugiază în speculațiune“.

Sunt grave erori de fapte, cu atât mai grave cu cât vin de la un specialist. D. Ralea uită de preocupările estetice românești din ultimul timp — noroc că domnia-sa e hotărât să se fie cât mai departe de asemenea lucruri „suspecte“! — nu știe că atât Franța, cât și Italia rivalizează cu Germania în privința studiilor estetice. A uitat oare d. Ralea că cea mai de seamă legislație literară a veacului al XVII-lea a fost scrisă de un francez Boileau? Că e în tradiția literaturii franceze ca fiecare școală literară să debuteze cu o nouă legislație estetică sub formă de manifest? Astfel de legislații-manifest au scris romanticii, naturalistii, parnasianii, simbolistii, nanaimistii, dadaistii, suprarealistii... și tot în Franța unde „nu există un manual complet de Estetică“ au avut și au loc cele mai aprinse discuții estetice. Mai e nevoie oare să amintim d-lui Ralea la *querelle des anciens et des modernes*, începută acum patru veacuri și care n'a încetat nici azi?... Să mai omenim de debaterile estetice ale atâtor critici, poeți și filosofi, toți esteticiani iviți în Franța mai cu seamă din veacul al XIX-lea încoace: St. Beuve, Brunetière, Taine, Lemaître, Mallarmé, France, Berg-

son, Gide, Thibaudet, Bremond, Valery, etc., etc.? Tot atât de ușuratec tratează d. Ralea debaterile estetice din literatura italiană... Dar în această privință e de ajuns să rugăm pe d. Ralea să răfoiască partea istorică din tratatul de estetică al lui Croce, unanim cunoscut, unde între foarte mulți alții va găsi și pe Vico, emulul său nu chiar precursorul germanului Baumgarten, întemeietorul Esteticii.

Afirmația că în Germania există tratate de estetică numeroase pentru că Germania n'ar avea „această calitate în viață“ — o lăsăm nediscuțată, rugând pe d. Ralea să mai cugete asupra ei.

Nu, la noi nu s'a filosofat asupra frumosului nici cât în Franța, nici cât în Italia. Nu s'a filosofat la noi probabil nici cât în Bulgaria și credem că se filosofază — deși avem patru Universități — abea cât în Albania, iar dacă toți specialiștii români în estetică vor avea temperamentul d-lui Ralea, e speranță să ne așezăm în privința filosofiei frumosului, în Tibet.

OMUL FANTOMA.

Cititorul va fi băgat de seamă că ne tot învârtim în jurul unor chestii secundare și că nu avem curajul să atacăm din față marile intâmpinări ale d-lui Ralea. Mărturisim că ne vine foarte greu. D. Ralea se prezintă în același timp din față, din spate și din profil. N'am avea curajul să spunem că e un nod de contradicții: ar putea oricând să răstoarne peste noi un sac de argumente livrestici ca să arate că acea contradicție e logică pură. Nici învinuirea de confuzie nu i-o putem aduce: d. Ralea n'a fost niciodată și nu este nici acum în stare să scrie o singură frază cu penumbra.

Găsim în studiul d-lui Ralea „Etnic și Estetic“ afirmații, adevărate fiecare în alte categorii, și numai autorul cunoaște

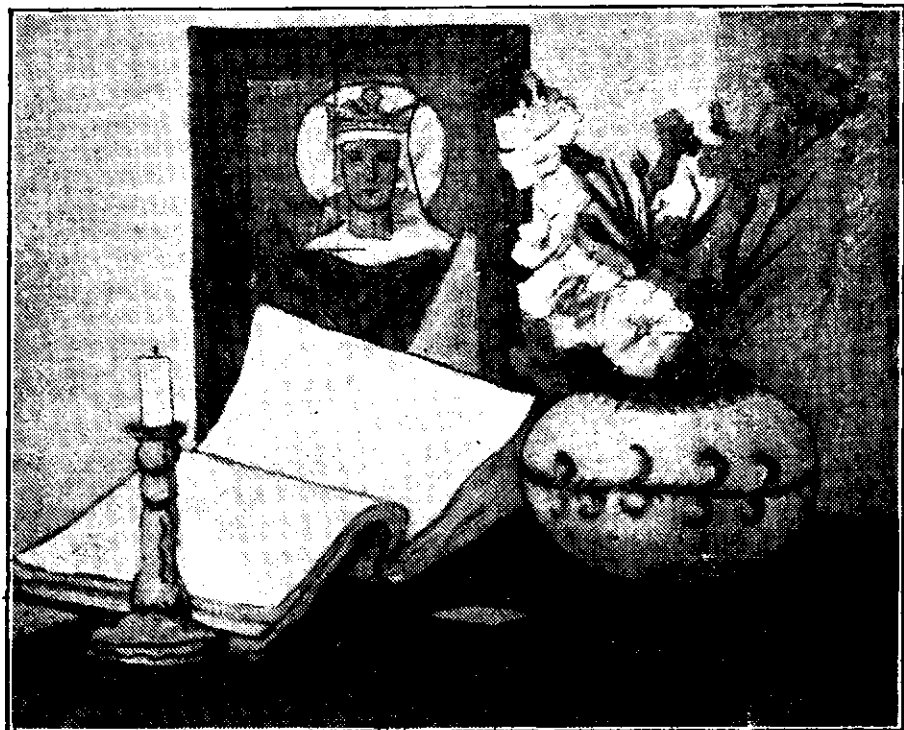
probabil secretul îmbinării lor. Tânărul critic — pe drept speriat de atâta filosofie asupra frumosului! — crede într'un rând (pag. 237 a V. R.) că „Arta nu e decât un mijloc de exprimare a personalității“ iar 24 de rânduri mai jos ne uluște cu cestlalt adevăr: „O artă e, oricum, expresia unei anumite culturi: schimbați valorile morale, religioase, sociale chiar, ale unui gen de civilizație, arta se schimbă și ea imediat“. Ceva mai departe (pag. 241 a V. R.) afirmă că ceiace deosebete între ei pe Rembrandt, Velasquez și Titian e „desigur în primul rând o anumită organizație individuală psihică și fiziologică, dar, fără îndoială, în al doilea rând stilul lor național, adică reacțiunea lor specifică în fața lumii și a vieții „Weltanschauung“-ul lor cum zic Nemții 2)“, — pentru ca imediat ce întorcem pagina (242 a V. R.) d. Ralea să ne spuie că „Stilul național e acela care dă mai întâi originalitatea...“.

De-aci încolo orice discuție, trebuie să recunoaștem, ar fi de prisos. Cu un adversar care dacă știe ce vrea, nu știe ce spune, sau spune de toate, n'ai ce face: „da“ oridecâte ori aștepti „nu“ și te lovește cu „nu“, când te-ai așteptat în chip vești cu „nu“, când te-ai așteptat în chip firesc la un „da“. Am avea dreptul să lăsăm condeiul jos, așteptând ca d. Ralea să prindă consistență și înfățișare omenească.

AVOCATUL UNEI CAUZE PIERDUTE

Totuși în momentele în care d. Ralea are conștiința funcției sale, face unele declarații fără să le desmintă în chiar cursul aceluiași articol. Obligația și tema domniei-sale e să aperse „specificul național“ ca element de valorificare estetică. (Trecem peste confuzia permanentă pe care o face între „specificul național“, valoare spațială, cu „stilul“

2) Chiar în această frază e o confuzie: stilul național, colectiv, e altceva decât filosofia specifică a fiecărui articol în parte, chiar din același noam și epocă!...

1) Vezi Mihai D. Ralea: „Etnic și Estetic“ în *Viața Românească* No. 2. 1927.

artistic, care e o valoare temporală și se poate regăsi la un moment dat la țări de cultură foarte deosebită).

„Viața Românească a spus de mai multe ori, recunoaște și d. Ralea, că există o strânsă legătură între calitatea artei și gradul de specific național pe care-l prezintă aceasta” — și ca să nu confunde etnicul cu esteticul, domnia-sa dă acestui imperativ critic o nouă formulare: „Care e rolul și care e gradul de potențare artistică a coeficientului etnic în producția artistică?”

În chipul acesta, adică prins într-o formulă sigură, scrisă, adevărul d-lui Ralea nu mai e atât de periculos. Căci dacă în producția artistică etnicul este un coeficient, acest coeficient poate varia de la un minim la un maxim fără ca producția artistică să-și schimbe esența ei artistică; eternul, cu alte cuvinte, e o valoare care poate fi coeficient la altă valoare. Nicăieri, de altfel, d. Ralea n'a avut curajul să afirme că producția artistică în ce privește valoarea ei estetică variază în raport direct proporțional cu coeficientul etnic; nicăieri d. Ralea n'a scris că d. Lungeanu, bunăoară, e tot atât de mare scriitor ca d. Sadoveanu, deși amândoi au în scrisul lor cam același coeficient etnic și nici că I. L. Caragiale e inferior lui Speranția, în anecdotile și „spiritele” căruia coeficientul etnic e la maximum.

Intrucât deci valoarea etnică e numai un coeficient la valoarea estetică, urmează că acest coeficient poate varia și în esență, nu numai în grad. S'ar putea cerceta, bunăoară, în spiritul formulei poporaniste, nou redactată de d. Ralea: „Care e rolul și care e gradul de potențare artistică a coeficientului alcoolio sau matrimonial, sau bugetar sau ochi albaștri, sau ghete americane, etc., în producția artistică”.

Să se facă însă deosebirea: Când am cerut un „frumos autonom”, o valoare estetică pură, nu ne-am gândit cătuși de puțin să stărpim din producția artistică coeficienții (de natură foarte variată) care-i constituie esența, ci ne-am gândit să creăm o concepție de judecată specific estetică, pe care sperăm s'o folosescă în curând și d. Ralea.

„S'ar putea obiecta, adaugă domnia-sa, că „specificul național e indispensabil în constituirea și explicarea artei ca produs colectiv, dar că în opera de artă individuală nu e așa de vizibil. Vom răspunde că ceea ce colectiv e făcut din individual. Dacă stilurile individuale n'ar avea nimic comun între ele nu s'ar putea constitui”.

Intocmai!

Estetica însă nu este o disciplină de valori de coeziune, de valori colective (precum am arătat în „Micul Tratat de Estetică” în nenumărate locuri) ci de valori de diferențiere personală, în primul rând. Fără aceste diferențieri ar însemna să înecăm în același „stil” și pe Eminescu și pe Caragiale, cu toate deosebirile lor fundamentale. — ceea ce n'ar îngădui nici gustul estetic al unui elev de liceu!

Tot astfel se'nșală d. Ralea când documentează: „Arta fiind expresia sufletului, aceia care se muncește să „ămănă” numai individuală va exprima mai puțin” — căci în artă „individualitate” nu înseamnă „mai puțin”, ci cât mai mult, din ce în ce mult, însuși cât mai numeroase și înlănturi tot mai complexe, asemenea formulărilor chimiei organice: E singurul fel de a mai putea fi original după Homer, Dante, Shakespeare și Goethe. „Arta pură” înseamnă pentru creator

Impăcarea cu Ungurii

Mitropolitul Ioan Mețianu, care era originar din Zărnești, avea reputația unui bun strateg politic. Ca zărneștean el avusese continuu contact cu cercurile sociale și politice din Regat, ceea ce îi prinse bine mai târziu la urecarea troleelor ierarhiale, căci persoana sa era cunoscută la București și păreriile și dorințele bărbaților marcanți de aici începuseră a fi considerate în Ardeal în acțiunile de mai mare însemnătate. În lunga sa păstorie ca episcop al diecezei Ardealului (1875-1898) a avut, ca membru al casei magnaților ungare, destule prilejuri de-a lua contact și cu bărbații de stat și politici maghiari și de a le cunoaște și intențiile și interesele lor în privința politicii față de români. Cu mari iluzii nu se va fi dus deci capul bisericii ortodoxe la primul ministru Khuen Hédervary ca să facă pace.

Am arătat în articolele precedente că cercurile conducătoare ale bisericii noastre nu aprobau politica oficialității par-

conștiința acestui adevăr, iar pentru criticul de artă întrebuintarea judecării estetice, deasupra tuturor coeficienților care au acoperit vederea d-lui Ralea. Astfel a creiat Marcel Proust, romancierul atât de complex, astfel judecă creația Paul Valery, esteticianul pur al zilelor noastre.

PROFESORUL DE ESTETICA și ESTETICA FARA PROFESOR

Ce umilire pentru noi să fim siliți a face elogiul individualității originale, creatoare, să luptăm împotriva temperamentelor comune și „durabile” prin banalitate — în fața unui profesor de estetică! Ce situație jalnică să fim acuzați de „obsesie” și „esteto-manie” tocmai de un profesionist, de un profesor plătit din bugetul acestei țări care n'are drumuri între sate de bordece — să ne învețe tocmai Estetica! El crede că această preocupare e „o lipsă naturală de distincție” ca această „idee-fixă” ar putea sluji drept „diagnoză”. El ne învinește — tocmai el care ar trebui să profeseze „ideia-fixă”! — că vedem în valoarea estetică „o substantă”, în loc să vedem în ea o carieră! El ne batjocorește că esteticul e pentru noi „un cult, o consacrare religioasă” — în loc să fie un salariu! Că făcând distincții între valori suntem „în faza totemică”, adică atunci când anumite obiecte sunt considerate de către primitivi tabu, — în loc să fim în faza confuziilor universitare! Ei ne hulește că „printr-o teribilă simplificare de gândire” am făcut din principiul estetic „un nou cult” — în loc să facem din el o catedră!...

Situația unui asemenea profesor de estetică, e un indicio al viitoareii dezvoltări a științei frumosului în țara noastră. Căci d. Mihai D. Ralea nu doveste numai elevi, desigur imuni la „ideia-fixă”, ci e împuternicit de lege să numească și viitori profesori de estetică la Universitățile românești.

F. ADERCA

tidului național român, care avea caracterul unei intransigențe naționaliste, dar era cu totul lipsită de puterea de-a realiza ceva durabil. Alegerile din 1910 dovediseră din nou, că partidul era desorganizat, iar la alegerea persoanelor de-a fi puse în fruntea treburilor domnea spiritul de castă al advocaților și legăturile de cumetrie, ca să nu folosim termenul odios de nepotism.

După atâtea eșecuri ale comitetului partidului, reprezentanții curentului moderat în politica românească s'au simțit îndreptățiți să facă și contraprobă. Ecau chiar obligați să facă aceasta, fiindcă credința începuse a se clătina în o parte a românilor din Ardeal, precum am arătat cu alt prilej.

Că Mețianu nu și-a făcut mari iluzii de acțiunea sa se poate ușor admite, dar că premierul Ungariei a jucat o farsă urâtă românilor e absolut sigur. Dacă ar fi avut numai un dram de cinste în sufletul său n'ar fi făcut alegerile în modul cel mai barbar din lume și n'ar fi pus ca prime condiții pentru „intrarea în pertractări”: Renunțarea la autonomia Ardealului, desființarea partidului național român și înscrierea deputaților naționali în clubul parlamentar al guvernului.

Oricât de doritori ar fi fost românii să se ajungă odată și la ceva rezultate reale, acțiunea mitropolitului Mețianu n'a fost primită cu simpatie de opinia publică românească, fiindcă făcuse greșeala să admită ca în organul său „Telegraful Român” Eugen Brote să iasinezze că comitetul partidului național român ar fi înclinat să renunțe la autonomia Ardealului. Aceste afirmațiuni ale lui Brote au provocat desmintiri categorice din partea comitetului național. D. dr. Iuliu Maniu a protestat chiar și prin presa din Regat împotriva îndrăzneței sfidări a lui Brote. Acțiunea de împăcare devenise astfel compromisă chiar înainte de-a fi luat o formă mai consistentă și „Excellența Sa Mitropolitul”, cum anunță „Tel. Rom.”, trebui să se mulțumească cu un comunicat fără nici un miez în care se spunea că „Excellența Sa prim ministrul Khuen Hédervary” a primit cu multă bunăvoință memoriul prezentat spre studiere și avizare. E greu, și nu prea, de ghicit dacă acest memoriu a fost sau nu „studiat”, dar avizarea asupra lui n'a mai venit niciodată.

În schimb a cuvântat contele Ștefan Tisza în parlamentul din Budapesta asupra problemei naționalităților. Atunci a înțeles toată lumea, că o pace între români și unguri nu se poate face căzând de acord cu guvernul țării, ci numai înțelegându-se cu contele dela Cest (comuna unde-și avea Tisza întinsele sale domenii).

Cuvântarea aceasta, deși transmisă de către Agenția telegrafică ungară în termeni foarte mult atenuați, făcuse o penibilă impresie la București. Intreaga presă politică de aici a comentat nefavorabil declarațiunile contelui Tisza, care nu erau nici de cum indicațiuni pentru o eră nouă de înțelegere și de apropiere între cele două națiuni. E foarte semnificativ, că în această chestiune, care era desigur o chestiune de politică internă, semioficiosul guvernului liberal „Voința Națională”, obișnuit până aci să-și informeze cetitorii asupra evenimentelor

din Ardeal prin simple reproduceri, fără comentarii, din ziarele ardelenesti, serie în ziua de 10 Iulie 1910 următorul articol destul de îndrăzneț și de categoric pentru un ziar, care trecea drept organ al guvernului:

„Deși chestia naționalităților a fost adusă în discuție încă dela începutul sesiunii parlamentare, felul cum se discută această chestiune ne face să ne întărim tot mai mult în convingerea că guvernul ungar nu se gândește serios la rezolvirea acestei chestiuni.

„În timp ce Tisza a vorbit — așa cum a vorbit — în timp ce Khuen Hedervary se declară și el aderent al împăcaciunii, contele Apponyi vine și declară: „Nu se pot admite naționalităților nici un fel de concesiuni, nici de limbă, nici în alte privințe. Asimilarea popoarelor trebuie să se facă pe temeiul unei singure idei ce va străbate inimile tuturor. Chestiunea naționalităților se sprijinește pe factori puternici la Viena și acțiunea maghiară va ține compt de aceasta când e vorba de rezolvirea ei”.

„După cum se știe curtea imperială a impus guvernului Khuen împăcarea cu naționalitățile. Dar declarația lui Apponyi nu este menită să ușureze situația guvernului față de angajamentul luat față de Viena.

„Contele Khuen a declarat că se solidarizează întru toate cu cele spuse de Tisza, ceea ce înseamnă că împăcarea cu românii nu se va face niciodată. De altfel în discursul său primul ministru n'a spus nimica nou. Aceleași idei vânturate de decenii în presa maghiară.

„O întrebare se impune: Când primul ministru al Ungariei recunoaște, că gravitațiunile în afară ale naționalităților au încetat, ce-l împiedică a veni cu astfel de proiecte, prin cari să se asigure libera lor dezvoltare economică și culturală?”

Iată cum înțelegea guvernul micului regat român să pună întrebări celui de la Budapesta în anul 1910! Când o parte din fruntașii ardeleni se certau ca țigani pentru situații în conducerea politică, când alții umblau cu oferte de împăcare licitându-se unul pe altul, „grecoteii, bulgăroii, bizantinii și fanarioșii” din București puneau astfel de întrebări guvernurilor dela Budapesta. E timpul suprem să se distrugă odată legenda mincinoasă a unor eroi de paie, cari mai încearcă și astăzi să tulbure apa culturii românești, numai pentru ca să poată pescui ei liniștit.

ION BAILA

IN MARGINEA MAHALALEI PLASTICE

Opera de artă care părăsește atelierul, ca să se expună în public, este asemenea curtezanei care se oferă, în stradă, trecătorului.

Dacă trecătorului îi place, el va grăi admirativ:

— „Frumoasă femeie!”

Și tot așa de neprefăcut va țipa, dacă curtezana va fi hără:

— „...Ce târă!”

Riscurile meseriei...

Lucrarea unui artist are ea — sau nu — o valoare în ea înseși?

Dacă înapoi are — atunci critica favorabilă nu-i sporește prin nimic meritele; iar critica distructivă nu izbuteste niciodată, să-i elatine prestigiul.

În calitățile unei opere de artă sunt argumente mult mai zdrobitoare decât în șiragul de vorbe al unei cronici.

Numai operele mediocre se ridică sau cad — la bursa criticii.

Pe la 1840, de pildă, admiratorii romanticului colorist Delacroix insultau munca seninului desenator clasic, Ingres. Idrăgostiții de Ingres, terfeleau avânturile cromatice ale lui Delacroix.

Nici Delacroix, nici Ingres n'au apelat la pumnul contemporanilor, ca să le sprijine respectivele concepții. Poate de aceea, după aproape o sută de ani — și în pofida atâtor violente frământări — opera lor, a amândorora, supraviețuiește într-o egal de nestirbită glorie, până astăzi.

Dar lucrurile nu se petrec pretutindeni la fel.

Bunăoară în țara noastră, acum aproape un sfert de veac — (cercetați, vă rog, istoria sufletească a „Tinerimii artistice”) — n'a fost manifestare plastică mai disprețuită, mai meschin interpretată, mai sălbatic criticată, decât cea a lui Ștefan Luchian.

Astăzi chiar, majoritatea membrilor acestei societăți, abia dacă își pot stăpâni un zâmbet prostesc de clocită desconsiderare, când li se vorbește de suprapământea realizare coloristică a fostului lor coleg — și prieten.

Și sufletește și materialmente Luchian a fost distrus de „Tinerimea”.

Dar, în viață fiind și sănătos fiind, Luchian nu și-a exercitat niciodată, din pricina aceasta, formidabilul lui pumn de atlet pe maxilarele greco-albaneze din juru-i, cari clefăiau calomnia.

Bolnav fiind — nu i-a putut da, nici când, prin minte să sugereze unui camarad, aplecat spre cavaleriești întreprinderi — să-l suplinească.

Artistul acesta a trecut peste laudele așa de rare și de timide, ca și peste bârfelile, murdare, ale colegilor — cu mândria și calmul unui zeu.

Trăia în el, strălucitoare ca o piatră prețioasă, conștiința superiorității.

Theodor Pallady, acest aristocrat al armoniilor nobile și triste, seigneurul

acesta cu înfățișare de Voevod și sensibilitate de albă Seraphită — a încercat și el să poposească o vreme sub acoperământul „Tinerimii”.

A trebuit să plece însă curând, cu batică la nas. În casa aceia prea duhnea — și duhnește încă — a dubală balcanică.

Artistul adevărat era acolo — și este — tot așa de nesocotit, tot așa de jignitor îngăduit ca și firicelul de lăcrămioură pripășit între spanacul, gulia și hațmațuchiul din grădina zarzavagiului cu accent epiroținăresc.

Th. Pallady a ieșit din promiscuitatea aceia urmărit de hula ocultă — a fostilo camarazi.

Dela Luchian încoace, nu s'a înregistrat o mai feroce și mai neroadă boicotare, o mai tâmpă și mai găngavă campanie de presă — inspirată de „Tinerimea” — ca aceea îndreptată asupra lui Th. Pallady.

Atitudinea acestei societăți — (așezată pe alte temelii și mișcându-se pe alte drumuri decât acelea ale Artei) — a fost aceeași față de toate talentele noastre mari și roditoare.

Răbdarea publică a stat îndestulător încercată, timp de un sfert de secol.

Murmurul de indignare, mai întâi șoptit, a prins să crească și să se concretizeze în câmpul presei.

De bună seamă, la început totul a fost seris cu o galantă precauțiune.

Românul e născut dinastic — și știe, din experiența veacurilor, că dacă urpinzi pe lacheu asupra unei fapte mășave, și-l admonestezi, el te părăște — că unelțești împotriva Stăpânirii...

Dar dacă murmurul de indignare al publicului iubitor de artă — și de caracter — ca și articolele critice, iscalite de cei mai integri cronicari ai noștri, au păstrat, la început, o notă mai mult decât academică — curând însă, atât publicul, dar mai ales presa, — (iritată de impertinența crescândă a celor ce se pretindeau protejați de înalta bunăvoință a Majestății Sale Regina) — s'a văzut silită să pășească la expresiunea directă, care nu excludea, totuși perfectă urbanitate.

Concomitent cu întărirea examenelor severe din presă, amatorii de elită părăsiră trezita înjghebare artistică de sub conducerea d-lui Kimon — fără a prin aceasta teigheaua societății să fi fost cât de puțin amenințată: Nouii îmbogățiți de război — (vai!... așa de numeroși și așa de largi!) — năvăleau să se adape cu sete din ghiolurile verzi ale „Tinerimii...”

Însă pentru firile crescute în dosul și în idealul teighelei, retragerea vechilor „clienți” păru catastrofală.

De aici, cățiva ani de panică și harpagonică nervozitate...

Apoi, într'un consiliu intim al căpeteniilor s'a hotărât — (o!... cetitorule!) — nu o împrăștiare a Societății cu elemente tinere și viguroase, nu o renunțare la manufactură și îndreptare către idealul de artă... nu încetarea boicotului a tot ce este talent real — ci... (exact ca în Machedonia...) **suprimarea criticilor de artă, conștiinți.**

Firește, trebuia început cu acela care, în ultimul timp, dovedise mai mult curaj în exercițiul profesiei lui: cronicarul ziarului „Rampa”.

Dacă, teoretic, deciziunea a fost frenetic aplaudată, punerea ei în practică fu stânjenită — hilarant — de chiar Jășitatea conspiratorilor.

Nici unul dintre cavalerii complotului nu îndrăzne să-și angajamentul de a executa pe cronicar:

Cronica muzicală

ENESCU, FEUERMANN, JORA, URBANO, LIPKOVSKA, THIBAUD

Răspunderea gestului trebuia să fie aruncată asupra unuia din acei tineri, îngăduit la „Tinerimea” — adică mai talentat — și, ca atare, nehrțuit de presă. Unul, pe cât de curat sufleteste, pe atât de lesne încrezător în șoaptele veingăse ale „șefilor”... pe cât de brav, pe atât de insuficient înzestrat să pătrundă și să aprecieze cinstita îndârjire a altora... pe cât de îngăduitor față de negustoreasca ferocitate a „membrilor fondatori”, pe atât de intolerant față de tinereasca violență stilistică a ziaristului, care desprețuiește traficarea profesiei lui.

Situația, caracterul și temperamentul „executorului” au fost îndelung studiate și cântărite.

Începu apoi, lent și precaut, opera de sugestiune :

Dar să venim la fapte :

Anul acesta „Tinerimea Română” făcuse toate pregătirile de rigoare, pentru prezentarea, cât mai fastuos, a expoziției sale, care însemna totodată și aniversarea unui sfert de secol dela întemeierea grupării.

Sau lansat ample invitații prin presă. Presa a fost în cazul de față extrem de ospitalieră. În special ziarul „Rampa” — care, chiar după penibilul incident, n'a încetat să afișeze zilnic expoziția, sub acoperământul căreia reprezentantul era fost molest.

Toată lumea știe cum s'au petrecut lucrurile.

(„Tinerimea” a avut grijă să răspundă „victoria” în toată Capitala, fulgător).

După un schimb de cuvinte destul de amabile, reprezentantul pressei a fost lovit, prin surprindere, de reprezentantul „Tinerimii” — în chiar localul expoziției — față fiind, și asistând cu brațele încrucișate, cea mai mare parte din membrii societății.

Mult mai tânăr și mai viguros decât delegatul „executor” — ziaristul a înțeles că n'ar fi omenesc să răspundă cu aceeași armă.

Aceasta nu ne surprinde și n'a surprins pe nici un om civilizată.

Dar ceea ce a stârnit, pe drept, revolta publică, mai mult chiar decât fapta agresorului, a fost atitudinea față pasivă, față fericită a membrilor „Tinerimii”, cari — în casa lor — au asistat cu nerășinată nepăsare la lovirea unui invitat — reprezentant al pressei.

Cursa aceasta — este cea mai elocventă dovadă că agresiunea n'a fost un simplu incident neprevăzut, ci rezultatul unei combinații, bine organizate de întreaga Societate — în care „agresorul” n'a însemnat decât un instrument ușor de manipulat.

Vor fi poate unii — prea binevoitori — cari vor spune că, dacă ceilalți membri prezenți s'au resemnat la rolul de simpli spectatori, au făcut-o de frică sau cine știe ce alte asemenea nobile sentimente.

Dar cum se explică atunci că toți acești „spectatori” debili au dat năvală imediat prin cafenelile și bodegile târgului să istorisească, cu mutre arhisatisfăcute, isprava colegului lor?

Cum se explică iarăși, că nici până în clipa când scrim aceste rânduri — (29 Mart., adică peste două săptămâni dela cele petrecute) — nici un membru al „Tinerimii”... nici chiar din acei cari au fost hiperbolice lăudați de cronicarul „Rampei” — n'a găsit de cuviință, dacă nu să protesteze, dar măcar să se desolidarizeze de gestul colegului lor, cu atât mai mult — cu cât țin să ni-l înfățișeze astăzi ca pe un răzbuțător descumpănit, într-o chestiune personală?

Cu toate că ciclul simfonicelelor din actuala stagiune pare a se fi încheiat, zilele din urmă au marcat o viguroasă expansiune în viața noastră muzicală. Nu artificială și nici determinată de febra zăririi sfârșitului sezonului. Căci această expansiune își află ca emulii principali, în afară de Thibaud, Feuermann, Urbano, ș. a., pe vâstucii membri ai „Asociației de muzică de cameră” și, în deosebi, impunătoarea figură a maestrului George Enescu. Rău nu pare că (reținuți de îndatoriri profesionale pentru organizarea unei sesiuni comemorative a morții lui Beethoven), nu am putut lua parte la concertul de comemorare pe care „Asociația de muzică de cameră” l-a dat tocmai în clipele când, înainte cu o sută de ani, sufletul lui Beethoven părăsia eternizându-se, în urma trupului său.

Dar aceasta nu ne împiedică să relevăm acest pios gest de cinzare și prănuire care adaugă la meritele artistice ale „Asociației”, merite de înțelegere a vieții muzicale și de educație a poporului. De altfel, din punct de vedere educativ, trebuie să însemnăm că „Asociația” a ținut să nu lipsească dela nici unul din cele trei festivaluri beethoveniene pe care Ministerul Instrucției, prin îngrijirea înțimoasă și competentă a inspectorului de muzică a învățământului secundar, d-na Marieta Popescu-Pașcanu, le-a organizat pentru școlarii din București.

Mentor al vieții noastre muzicale, ca și al expansiunii de care vorbim, este și rămâne, impresurat de admirația și adorația noastră a tuturor, maestrul George Enescu. În toți serbărilor seculare dela moartea lui Beethoven, Enescu a indicat cu un gest elementar și amplu, cum înțelege să fie prăsnuit un erou al artei sale, de un descendent purtător de torță. Astfel, Enescu — violonistul — a conceput un program compus din două sonate pentru piano și vioară, de Beethoven, la care, ca încheiere, el — compozitorul reprezentativ al firii noastre — a adăugat Sonata a III-a a sa „în caracter românesc”. De prisos ar fi să stăruim asupra profunde semnificări ce se desprinde din acest program de concert. Semnificarea pe care n'o putem asemui de cât cu concepția lui Enescu asupra artei beethoveniene, sau cu puterea pe care o relevă în realizarea și exteriorizarea a-

Tăcerea aceasta resfrânge — rușinos — o concepțiune bragagierească în materie de bună cuviință față de publicul pe care îl inviți, o nemaipomenită desconsiderare față de cea mai scumpă curcerire a popoarelor dornice de libertate: **presa**; și, mai ales, o înspăimântătoare lipsă de condescendență față de auguștii protectori ai „Tinerimii artistice!”

De aceia ne întrebăm — (și întrebarea noastră am dori să fie înregistrată cu tot conținutul ei loial și grav) — „Iacă această grupare artistică, cu intoleranta ei mentalitate de până acum și cu degradantele ei practice prezente, își mai poate îngădui îndrăzneala de a perzista să se ocrotească, mai departe, sub înaltul patronaj al Suveranei noastre?”

N. N. TONITZA

cestei concepții. În centrul ideologiei beethoveniene, Enescu plasează conceptele de erou și eroism, motivele primordiale de viață și de creațiune din opera eroului din Bonn, crezul artistic al geniului reprezentativ al rasei noastre. Sonata ce în caracter românesc a impresionat, cu aceeași elementară forță a firii, prin grandioasa sa arhitectură, prin nesfârșitele variațiuni de sonorități, cari totuși evocau o primitivitate robustă, o luminoasă atmosferă, un vânos și nebirut optimism.

Orchestra „Filarmonicii” nu mai concertează acum, așa zicând, pe cont propriu, cu programe proprii. Ci numai ca acompaniatoare în Concerte ale „celebrului”... cutare, cutare ș. a. m. d., tolerându-i-se totuși și câte o piesă, două, printre sau alături de numerele din program ale respectivului celebru. Așa a fost cazul cu Thibaud, așa, acum în urmă, cu violoncelistul Emanuel Feuermann. Cât privește arta violoncelistului Feuermann, revista noastră s'a întreținut mai pe larg asupra ei, în numărul 2 de anul trecut. Constatăm numai că Feuermann confirmă aceleași severe preocupări de tehnică și stil, vizibile, încordate și neîntrerupte.

Dar cari, dacă vădese stăruința și abilitatea meșteșugului, nu acopere lipsurile de căldură și comunicativitate pe care cu prisosință i le-ar pune la îndemână vibrantele însușiri ale violoncelului. La concertul dat cu „Filarmonica”, executând concertele de Saint-Saëns și Dvorak, orchestra a fost dirijată cu competență și precizie și, mai ales, cu mișcătoare elanuri dinamice, de Mihail Jora. Ne bucurăm sincer că Jora, pe lângă că știe ce vrea, dovedește într'una că poate ce vrea. Interpretul, pe culmea — așa zice pe muchea — dintre aceste două calități se plasază.

Jora își consolidează aci locul său sigur.

Afară de partea orchestrei la cele două concerte pentru violoncel, Jora a mai dirijat Uvertura la „Freischütz” de Weber și poemul simfonic „La forêt” de Glazunov.

Abia Marți seara, am putut vedea pe baritonul Umberto Urbano, în „Traviata”. Deși această operă nu oferă cele mai largi posibilități pentru afirmarea aptitudinilor vocale, ca alte opere italiene, totuși au dat prilejul lui Urbano să releve un glas frumuseț de bariton liric, puțin întunecat și înclinat către timbrul de tenor secund, dar bine condus, exploatat cu suficiente mijloace de bel canto, nu de strălucire și expresivitate însă.

Dar a strălucit alături de el arta desăvârșită de cânt și joc a Lydiei Lipkovska. Iată un exemplu de artistă mare, în toată puterea cuvântului! Ce păcat însă că vremea acționează sclerotic asupra țesuturilor organice și, doamne! și asupra vocilor primadonelor!...

S'a oprit pe la noi, din drumul său către Egipt, virtuozul Jacques Thibaud, unul din cei mai faimoși violoniști contemporani. A dat două concerte la Atena, întovărășit la pian de Jules Godard, precum și în Poemul de Chausson și Concertul de Beethoven — de orchestra „Filarmonicii” dirijată de I. Nonna-Otseu: În programe foarte variate ca stil, pornind dela Bach și ajungând la Debussy și Granados, Thibaud a fost — răbă-

PACALA. SNOAVA IN 4 ACTE IN VERSURI DE HORIA FURTUNA

Dintre scriitorii noștri, hotărâți să facă dramaturgie, mi se pare, că cel mai bine fixat asupra ceace vrea să facă, este Horia Furtună. El a cercetat și cercetează cu stăruință folklorul, ca să aibă și material documentar de cea mai pură și impozantă autohtonie și inspirația cea mai neaoșă, în cadrul producerilor naționale originale.

A scris întâi frumoasa lucrare, plină de lirism, Făt-Frumos.

A dat acum pe Păcală, smuls cu grație și însuflețire iarăși lirică din siragul admirabil al glumelor, snoavelor și anecdotelor, creiate de popor. Și fugăduște în același cadru, cu aceiași sâr-guință cercetătoare și cu aceiași mare posibilitate de a poetiza, pe Tândală și pe Aghiufă.

Revista aceasta a publicat câteva fragmente din „Păcală”.

Avântul baladelor, sunt convins că a fost apreciat în măsura cea mai entuziastă, de cititorii noștri.

Pe motivele snoavei populare, cu ritmul cald al dragostei de a infrumuseța, de a face să străluciască versul, cu imaginația tinerească a entuziastului și cu inspirația poetului neconținut frământat de dorul avântat, Horia Furtună a scris o piesă literară, care se impune. Poate să i se obiecteze, că pe scenă, piesa reprezentată de actori, cari nu spun totdeauna bine versuri, (cari mai ales se feresc să intoneze versul cu ritmul fraged popular, ca pe o muzică simplă, dar admirabilă prin unitatea ei) nu ar părea suficient înverigată, că n'ar avea acel ciment de legătură cu moti-vări rigide, aproape fatale. Poate. Dar are așa de mult pitoresc, freacă de entuziasm și impresionează prin lirism. Din cauza abundenței lirice, iar i s'ar putea obiecta. Horia Furtună a făcut pe Păcală. — minunatul flăcău glumeț popular, — un tânăr sentimental, oarecum fără inițiativa umorului. Horia Furtună îl arată pe Păcală depinzând într-o măsură de spiritul inventiv al lui Aghiufă.

Cu toți am cunoscut din poveștile, ce ni s'au spus, din citiri, și din cercetări, pe Păcală iscusitul, îndrăgnețul, care pune la oale șotii și face pozne, ca să rădă, să rădă din plin de blegia celor din juru-i. Păcală popularul e tipul cel mai reprezentativ al iscoadei și înțelep-tei ironii populare. Horia Furtună l'a ri-

torit ca un veritabil „princeps musical” deși — s'o mărturisim — arta sa pare a-și afla cel mai propriu teren de manifestare în miniaturizare, în cizelură, în orfevrerie de sunete delicate, pure, rafinate. Și astfel „Adagio” din Concertul în Sol major de Mozart, a dat prilej lui Thibaud să realizeze sonorități de o claritate de cristal, precise, nobile și senine așa cum le-a conceput, poate, olimpicul creator.

GEORGE DIACU

dicat pe o treaptă de intelectualizare, și i-a dat o sensibilitate, pe care numai fan-tezia d-sale lirică putea să i-o dea.

Și pe lângă aceasta, Horia Furtună a dat o admirabilă colorare artistică, strigărilor, zicalelor și cântecelor populare.

Horia Furtună a măiestrit cu talent într-o unitate de timp, acțiuni și producții populare.

D. Ion Manu n'are toată comunicativitatea lirică necesară. E neastâmpărat, vioi și poznaș. Dar Păcală al lui Horia Furtună nu-i numai atât. D-lui Manu, îi trebură un cadru libertar.

A fost însă hotărât neîntrecut d. Victor Antonescu în Tândală. Și ca înfățișare și ca ton și ca ținută, d. Victor Antonescu a știut să redea tipul așa de caracteristic al lui Tândală, așa cum ni-l închipuim din copilărie.

Cuvinte foarte bune am despre Corcolul d-lui Romano, despre d. Brezeanu într'un călugăr, cu darul antipatic al băuturii și cinismului, ca și despre d. Fintesteanu în Nea Istrate.

Aghiufă, la început băiat și mai pe urmă mărturisind că-i fată, a fost d-ra Mierlescu. D-sa are și tinerețe și vioiciune, dar parcă nu destulă antrenă să corespundă sprintenelii poznașe a lui Aghiufă.

D-ra Mierlescu uneori scandează în jocul d-sale; alteori parcă-i într-o pauză de intimidare.

D-na Dorina Demetrescu are cam tot aceleași dificultăți.

Și-i păcat, că nu se șilese să le birue cu hotărâre, căci ambele au însușiri remarcabile.

Pitorești d-nele Cluceru și Parisianu și d-nii Gr. Mărculescu, Orendi (Arvin-te) Mateescu, Baldovin (Pepelea) Conabie.

SCRISOAREA PIERDUTA

Felicit din toată inima pe directorul Teatrului Național, că a reluat „Scrisoarea pierdută”.

Ce bine e jucată această piesă! Ce atmosferă de sănătos umor provoacă!

Am văzut însă un actor nou și care are fără dispută, însemnat talent, d. Ghibericon. Zilele trecute, l'am văzut și l'am remarcat la „Cinematograful”, reprezentat la Teatrul Popular.

A făcut în „Scrisoarea pierdută”, pe Dandanache; din toate punctele de vedere bine și ca mască și ca vorbă. D. Ghibericon e un actor de real talent, un comic exuberant și foarte interesant.

D. Hodoș, așa de dibaciu distribuitor de roluri, poate folosi cu succes pe acest tânăr talentat.

„ALLEGRO, MA NON TROPPO”, Comedie de Ion Minulescu

Autorul „Manechinului Sentimental” a făcut o comedie, căreia unii pot să-i găsească variate cusururi. Dar „Allegro, ma non troppo” e ca piesă de teatru, superioară „Manechinului sentimental”. Are dialog mai viu, are acțiune teatrală mai accidentată, are atmosferă mai variată, are mai accentuat suflul teatral.

Subiectul? În fond, comun. Dar nu subiectul interesează, ci desfășurarea, accidentele și tonalitatea lor. Și din acest punct de vedere, subiectele prelucrate de Ion Minulescu sunt îmbrăcate în forme totdeauna originale. Poți să nu le admieți. Se poate să te distanțeze. Sunt însă originale. Au ceva straniu, căutat straniu, aș putea zice senzațional. Și adesea, suntem dornici să gustăm senzaționalul.

Titu Micșoreanu și Ion Marian sunt prieteni vechi. După război se regăsesc.

Cel dintâi e însurat și foarte bogat. Cel de-al doilea autor de piese teatrale.

Micșoreanu acum ar vrea glorie literară. Propune lui Marian să scrie o piesă în colaborare. Nu se împacă însă asupra finalului. Micșoreanu vrea ca vinovații de adulter (nevasta patronului casei și prietenul cel mai bun al acestuia) să fie împușcați de bărbatul, care-i prinde, Marian nu. El vrea ca vinovații să fie pedepsiți cu indiferență. Recte, iertarea. Așa-i modern, spune el. Micșoreanu își prinde însă nevasta în brațele lui Marian, (scena se petrece după o partidă de vânătoare, pe care Micșoreanu o făcuse cu amanta sa, d-na Noemi). Atunci, în loc să-i impuște, se lasă înduplecat de cele ce i se spun, că a fost o încercare de a pune în scenă, sfârșitul piesei, la care colaborau Micșoreanu și Marian.

Subiect, negreșit comun. Punerea în scenă însă, dialogurile, observațiile, variate, interesante senzaționale și amuzante.

ION MINULESCU

Minulescu, ca fost director al Teatrului Național, cunoaște bine pe artiști și a știut cum să și-i aleagă pentru rolurile piesei sale. Scriu pentru „roluri” și au pentru „personajii”, căci roluri sunt, utilizate de autor, așa cum vrea, cum îi dictează nesațiul său de originalitate. Nu sunt personaje care să urmeze o dără de logică sufletească, sau măcar sentinentală.

Poate că din cauza aceasta, rolurile sunt grele. Au fost însă foarte bine susținute de d-nele Marioara Zimniceanu (soția lui Micșoreanu), Toto Ionescu (Nocmi), Nelly Alexandrescu (o servitoare) și de d-nii Sârbu (Micșoreanu) Pop Marțian (Marian) Morțun (samsar) și Romano (servitor).

D-na Zimniceanu a interpretat cu o nuanțare admirabilă gradată. Știe d-sa așa de bine să utilizeze notele de cochetă, împletite cu accentele de indignare! D-na Zimniceanu își face cu fiecare rol, drum tot mai larg întru valorificarea talentului bogat, pe care-l are.

D. Pop Marțian e desigur un artist dramatic care și-a cucerit cu merite depline, — fără nici un soi de reticență — locul pe primul plan de distincție. D. Sârbu a fost ca totdeauna bine. Are d-su considerabil talent și inteligență, ca să știe să varieze și jocul și tonul și să impună rolul, așa cum îl concepe el.

Despre d. Ion Morțun ce să mai spun, decât doar să mă repet, că este totdeauna, dar totdeauna, un foarte iscusit creator de roluri, fiindcă e posesorul unui mare talent.

D-na Toto Ionescu în notă de cochetă. Autorul a fost neobișnuit de mult și de des aclamat.

Decorurile foarte alese.

B. C.

E C O U R I

SCRIITORII

□ A apărut și se află de vânzare la toate librăriile, primul volum din „**Cronici fantaziste-neliterare**” — de N. N. Tonitza — cu yignete, în text, de autor.

□ **D. VASILE SAVEL**, autorul romanului „**Vadul Hoșilor**”, distins la ultimele premii ale S. S. R-ului cu premiul C. A. Rosetti (al ziarului „Viitorul”) a făcut să apară un volum de nuvele, sub titlul **Seara a 15-a**.

Culegerea cuprinde următoarele nuvele și schițe:

Seara a 15-a; Darul găsit la casa lui; Ei, gânduri; Se povestește într-o cărucimă; O partidă de ecarté; Să vă spânzurați voi, Cum m'am îmbogățit; Noaptea roșie; No. 19 și No. 21; Strănepotul Vornicului Mihai; Spovedanie postumă; Pisica; O razzie; Scorbura dracului; Dada și Gaga; Comoara.

Un volum de 177 pagini, lei 60.

GRAFICA

□ O interesantă expoziție de xilografie și aquarele a deschis în sala „Musefer”, d-na **Maria Pană Buescu**.

ANTON PAN

În „**Rampa**” de Miercuri, 30 Martie, d-l **Romulus Dianu**, cronicarul literar al „**Rampeii**”, subscrie un entuziast și admirabil articol despre personalitatea așa de originală lui Anton Pan:

Mișcarea suprarealistă din România a încercat o înviorare a memoriei lui Anton Pan. La începuturile carierei multora dintre prozatorii și poeții moderniști, stă geniul lui Anton Pan. D. B. Fundoianu a semnat odată un succulent elogiu autorului lui Nastratin Hogea. Marele prozator suprarealist, decedatul Urmuz, avea aceeași esență spirituală ca și Anton Pan, iar astăzi poezia d-lui Ion Barbu mărturisește evidente afinități cu bătrânul dascăl de strană, atât în ceea ce privește materialul poetic, cât și expresia literară.

Anton Pan va face la noi școală literară chiar astăzi. Școală, în sensul că va impune scriitorului să-și scornească o limbă a lui și să inventeze ceva în artă. Nu există imitație. Luat drept model, scriitorul care jură să samene, va rămâne steril. Anton Pan oferă desfătări scurte. Poate tocmai de aceea îl iubim. Humorul lui nu te satură și nu te desguștă. După ce l-ai citit îl iubești, așa cum iubești femeile care nu și-au dat satisfacții maxime și îndelungi.

A fost un înțelept, în sensul mare, francez: un sage, iar opera lui e Sagesse. A trăit insignifiant și a pierit tot așa. Abia azi îl descoperim și îl idolatrăm cu sinceritate. Cu atât mai convingși suntem de geniul lui cu cât observăm că el a fecundat spiritul românesc la apariția lui Ion Creangă și tot el a dăruit literaturii românești contemporane seva celui mai autentic geniu al limbii și humorul grav rabelaisian care înaintea lui nu existase: l-a inventat.

SCRIITORII ROMANI ÎN ESPERANTO

În editura Rudolf Mosse-Berlin, a apărut No. 10 din „**Biblioteca Mondială**” conținând traducerea în Esperanto a câtorva din scrierile eminentului nostru prozator, d. l. **Al. Brătescu-Voinesti**. Un volum elegant, de mare tiraj, cuprinde traducerea lui „**Niculăiță Minciună**” și a

altor nuvele, datorită d-lui **Tiberiu Morariu**.

În preparare se găsește o antologie a scriitorilor români care va fi editată în esperanto de către editura „**Bibliofila**” București.

BIBLIOTECA CASEI ȘCOALELOR

□ Biblioteca pedagogică a Casei Școalelor instalată în imobilul din str. Victor Emanuel III No. 11, înzestrată cu lucrările cele mai nou apărute, este pusă la dispoziția publicului cititor în fiecare zi între orele 9—12 și 3—6.

Această bibliotecă a fost cercetată:

În Noembrie 1926 de 128 cetitori, cari au consultat 232 volume.

În Decembrie 1926 de 194 cetitori, cari au consultat 318 volume.

În Ianuarie 1927 de 563 cetitori, cari au consultat 974 volume.

În Februarie 1927 de 781 cetitori, cari au consultat 1350 volume.

Dela 1 Martie a. c. s'a pus în funcțiune și biblioteca fundațiunii „**I. Negulici**” în același local.

REVISTE

POLOGNE LITTÉRAIRE

Primum la redacție o foaie literară, de o execuție occidentală și cu un cuprins din cele mai apertisante, revista lunară publicată la Varșovia, în franțuzește și nemțește, de cercurile oficiale polone pentru uzul străinătății. Vom cita câteva din articole:

„Un precursor al lui Freud și al lui Proust. Carol Tryzkowski”: un studiu în nemțește asupra lui Josef Weyssenhof; „Cultura clasică în Polonia actuală”; „Nunta contelui D'Orgaz” a lui Jaworski, replică la Nunta lui Figaro; poeme poloneze traduse în franțuzește și nemțește — material bogat și convingător de literatură și artă polonă.

Dacă stăruim e numai pentru că ne gândim la politica culturală a Statului nostru și la propaganda ei în străinătate.

După „**La Bulgarie**” și „**Gazette de Prague**” foaia aceasta ne convinge de adevărul acesta. Dar negreșit, n'avenim de ce ne grăbi.

ȚARA DE JOS (IV, 2—3, Febr.-Martie 1927):

Un distinguo între revistele de provincie și cele regionale, — scrie d. N. N. Vasiliu; literatură originală și tradusă din: **Al. Lascarov-Moldovanu**, **Gh. C. Costin**, **Mircea Pavelescu**, **George Dumitrescu**, etc.; interesante „**Mărturii străine despre Moldova**”, de **Pomescu-Gilly** și despre „**artă și evoluție**”, — în chip de scrisoare — d. N. Tonitza, gânduri de mare justeță:

Grecii au atins perfecțiunea numai prin studiul naturii vii, contemporane, iar nu printr'o servilă copiere a unor mlaje, oglinzind adeseori schilod, alte vremuri, altă sensibilitate, altă viață. Noi ne opim să-i ajungem pe vechii greci, dar ne folosim în acest scop de mijloace diametral opuse de cât cele urmate de ei, adică de contemplarea atentă, pasionată a vieții contemporane.

Bănuesc că în răspunsul tău îmi vei pomeni de „**perfecțiunea formei**” pe care, după a ta credință, n'o putem învăța decât dela antici.

Dar în artă forma nu e nici odată perfectă prin ea însăși — ci prin: ceea ce izbuteste să exprime.

Noi vedem astăzi lucruri și oameni pe cari grecii de acum două mii de ani nu i-ar fi putut bănui. Suntem frământați de alte sentimente, de alte pasiuni, de alte râvniri — sau, dacă vrei, de aceleași, dar cu alte nuanțe.

Artistul modern trebuie să caute și să găsească, prin urmare, forma cea mai corespunzătoare ideilor și sentimentelor de care este stăpânit, el și semenii săi.

Vom atinge și noi „**perfecțiunea**” când vom izbui să aflăm acele forme cari vor fi în cel mai nestirbit grad în armonie cu fondul nostru sufletesc. Și asta ar însemna că vom fi cercet stîlul nostru.

□ **SOCIETATEA DE MAINE** (IV, 10—11, —13 și 20 Mart):

În studiul: **Problema tiparului în România** al d-lui **Ion Mehedințeanu**, întâlnim aceste date statistice; despre situația ziarelor și revistelor în România:

Situația ziarelor, după regiuni și în limbile în care apar, este următoarea:

În vechiul regat apar în limba română 63 ziare, 3 în limba franceză, 1 germană, 1 greacă, 2 turcă, 1 armeană, 1 bulgară, 1 ebraică, 1 rusă, 1 albaneză.

În Ardeal apar 48 ziare în limba română, 29 germană, 50 maghiară.

În Basarabia apar 6 ziare în limba română, 1 germană, 2 ebraică, 6 rusă.

În Bucovina apar 1 gazetă în limba română 7 germană, 2 ebraică, 1 ucrainiană.

În America apar 7 ziare românești.

Recapitulatia ne da 120 ziare în limba română și 110 ziare în limbile minoritare. Total 230 ziare.

Din acest total al ziarelor apar zilnic în Capitală 14 ziare în limba română, 2 franceză, 1 rusă, 1 greacă.

În provincie apar zilnic 12 ziare în limba română, 18 maghiară și 12 germană.

Totalul ziarelor zilnice este de 60, dintre cari numai 26 ziare românești. Din acest număr, scăzând zărele de partid, al căror rol este vrajba, putem constata lesne ce ne mai rămâne pentru educarea mulțimei cu ajutorul presei.

Situația revistelor este următoarea: În întreaga țară apar 233 reviste în limba română, 10 franceză, 43 maghiară, 16 germană, 1 rusă, 1 engleză, 1 italiană, 1 ebraică, 1 esperanto și 22 de reviste care apar tipărite cu textul în două sau trei limbi.

Recapitulatia este: 233 reviste în limba română și 96 în limbile minoritare.

Din toate aceste cifre, se poate constata ușor situația presei noastre. Unde mai socotim că multe din revistele și zărele trecute în statistica — aproape 60 la sută sunt din acele cari își au existența ca fluturii de noapte.

DIN STRAINATATE

□ Serbările pentru comemorarea lui Petrarca la Avignon, cu prilejul punerii unei plăci comemorative pe casa locuită de poet în cetatea Laurei, și care trebuiau să aibă loc la începutul lunii Aprilie au fost amânate în Iulie, din cauza că delegația italiană nu a putut fi liberă la acea dată.

□ **Rudyard Kipling** care călătorește acum prin Brazilia a primit de la administratorii săi un dar neprețuit: un tatu, care trăește prin părțile acele, din cei frumoși. Dar fiindcă tatu-ul nu se hrănește decât cu carne putredă, ilustrul scriitor englez, deși foarte mișcat de dragostea ce i s'a arătat, a trimis darul înapoi proprietarului, însoțindu-l firește, cu o lungă scrisoare de mulțumiri.